

รายงานการติดตามผลการดำเนินงาน โครงการพัชรสุธาธารุรักษ์

รายงานการติดตามผลการดำเนินงาน
โครงการพัชรสุธาคุณุรักษ์

โดย

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการพัชรสุธาคาชาอนุรักษ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติโดยมีความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของชุมชน การติดตามผลการดำเนินงานการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ตามแผนแม่บทสร้างความสมดุลระหว่างคนและช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคาชาอนุรักษ์ ครั้งนี้ เป็นการติดตามระหว่างโครงการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมาย ในพื้นที่ 5 จังหวัด ที่เป็นพื้นที่ดำเนินการโครงการ ได้แก่ จังหวัด ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี จำนวนตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 180 ราย ประกอบด้วยเกษตรกรตัวอย่าง 140 ราย และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 40 ราย โดยพิจารณาตามกรอบแนวคิดในการติดตาม โดยประยุกต์ใช้แบบจำลองเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นตัวชี้วัดในการติดตาม 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes)

ผลการติดตาม พบว่า เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 95.97 ได้รับการอบรมการส่งเสริมพัฒนาอาชีพจากหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งทางด้านพืช ด้านปศุสัตว์ ด้านประมง ด้านพัฒนาที่ดิน และด้านอื่น ๆ อาทิ ด้านสหกรณ์ ด้านบัญชี โดยเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ร้อยละ 85.17 นำความรู้มาใช้ประโยชน์ และเกษตรกรร้อยละ 32.79 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้านพืช อาทิ สมุนไพร ชะอม ตะไคร้ ขมิ้นชัน ด้านปศุสัตว์ ได้รับสนับสนุน ไข่ไก่ เปิดเทศ โค กระบือ ด้านประมง ได้รับพันธุ์ปลาตก ปลานิล และอาหารปลา นอกจากนี้ ด้านพัฒนาที่ดิน สนับสนุนวัสดุปรับปรุงบำรุงดิน ปุ๋ยพืชสด น้ำหมักชีวภาพ หญ้าแฝก โดโลไมท์ กากน้ำตาล ถังหมัก และอุปกรณ์การเกษตร โดยเกษตรกรที่ได้รับปัจจัยการผลิตนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 88.05 และไม่ได้ใช้ประโยชน์ ร้อยละ 11.95 เนื่องจากปัจจัยการผลิตเสียหาย ด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ มีผลตอบแทนสุทธิ 122,605.87 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับในส่วนของเกษตรกรที่นำความรู้ไปปรับใช้ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เฉลี่ย 10,360.67 บาท/ครัวเรือน/ปี และลดรายจ่ายในครัวเรือน 3,853.83 บาทต่อปี จากการบริโภคสินค้าเกษตรที่ผลิตได้ และลดต้นทุนจากการทำการเกษตรด้วยการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง 6,197.85 บาทต่อปี เช่น เก็บพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์เพื่อขยายพันธุ์ต่อ ใช้มูลสัตว์ที่ได้รับการส่งเสริมทำปุ๋ยคอก และทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง เกษตรกรนำผลผลิตทางการเกษตรภายในแปลงมาจำหน่าย ร้อยละ 83.89 บริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 77.85 และ เก็บไว้ทำพันธุ์ ร้อยละ 39.60 สำหรับการจำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่จำหน่ายในตลาดท้องถิ่นและชุมชน ด้านสังคม เกษตรกรร้อยละ 94.52 มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพมากขึ้น ร้อยละ 56.98 มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีผลสืบเนื่องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายในครัวเรือน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ร้อยละ 59.30 ได้มีการรวมกลุ่ม ปลูกสมุนไพร พืชผัก และแปรรูปผลผลิต ทำให้เกษตรกรมีรายได้เสริมด้านความยั่งยืน เกษตรกรที่รับรองความรู้ ร้อยละ 41.61 ได้นำความรู้ไปเผยแพร่ต่อบุคคลอื่น ทั้งนี้ในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ ร้อยละ 76.92 นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตามแล้ว

(ค)

คำนำ

รายงานการติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัชรสุธาชานูร์รักษ์ เป็นรายงานการติดตามด้านการเกษตร ตามแผนแม่บทสร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อทราบผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค สำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการในระยะต่อไป

รายงานฉบับนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการ ที่ร่วมให้ข้อมูลทำให้รายงานการประเมินผลโครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับประโยชน์จากเอกสารรายงานการประเมินผลฉบับนี้ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กันยายน 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ข)
คำนำ	(ค)
สารบัญ	(ง)
สารบัญตาราง	(ฉ)
สารบัญภาพ	(ช)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 สารสำคัญของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของติดตาม	2
1.3 ขอบเขตของการติดตาม	2
1.4 วิธีการติดตาม	2
1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	5
1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการติดตามประเมินผล	7
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎี	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริ	10
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ	14
3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	14
3.2 การเป็นสมาชิกองค์กร/กลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	16
3.3 ข้อมูลสาธารณสุขภาค	17
3.4 ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร	17
บทที่ 4 ผลการติดตาม	19
4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	19
4.2 กิจกรรม (Activities)	22
4.3 ผลผลิตของโครงการ (Outputs)	24
4.4 ผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes)	28
4.5 ข้อมูลการถอดบทเรียน 5 จังหวัด	34
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	38
5.1 สรุป	38
5.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ	42

(จ)

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 ประกาศราชกิจจานุเบกษา

ภาคผนวกที่ 2 คำสั่ง

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 1	ประเด็นตัวชี้วัดการติดตามโครงการ	3
ตารางที่ 2	จำนวนตัวอย่างเกษตรกร	6
ตารางที่ 3	เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงานเกษตร สมาชิก และแรงงานในครัวเรือน	14
ตารางที่ 4	ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	15
ตารางที่ 5	แรงงานคีนถิ่นของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	15
ตารางที่ 6	การประกอบอาชีพของเกษตรกร	16
ตารางที่ 7	การเป็นสมาชิกองค์กร/กลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	16
ตารางที่ 8	ข้อมูลสาธารณสุขภาค และโครงสร้างพื้นฐาน	17
ตารางที่ 9	ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร	18
ตารางที่ 10	หลักสูตรที่ถ่ายทอดให้กับเกษตรกร	21
ตารางที่ 11	ระดับความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรต่อการพัฒนาองค์ความรู้	25
ตารางที่ 12	การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการนำไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	27
ตารางที่ 13	ความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุน	27
ตารางที่ 14	การทราบข่าวการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	28
ตารางที่ 15	รายได้ ค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรของเกษตรกร	29
ตารางที่ 16	ประโยชน์ที่ได้รับด้านเศรษฐกิจจากการทำกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของโครงการ	31
ตารางที่ 17	ประโยชน์ที่ได้รับด้านสังคม	31
ตารางที่ 18	การกระจายของผลผลิตทางการเกษตรของครัวเรือน	32
ตารางที่ 19	ประโยชน์ที่ได้รับด้านสิ่งแวดล้อม	32
ตารางที่ 20	การเผยแพร่ขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่น และความต่อเนื่องในการนำความรู้มาปฏิบัติ	33
ตารางที่ 21	ความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานโครงการ	33

(ช)

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการติดตามโครงการ	3
ภาพที่ 2 ตัวแบบเชิงตรรกะ	10
ภาพที่ 3 การได้รับการพัฒนาองค์ความรู้จากหน่วยงาน	25
ภาพที่ 4 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์	26

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สารสำคัญของโครงการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า “โดยที่ช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมี การอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจากปัญหาช้างป่า บุกรุก ทำกินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่า ควรจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้างป่า ในกรณีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รัับโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการคชานุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ประกาศ ณ วันที่ 28 สิงหาคม 2562 โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เป็นองค์ประธานที่ปรึกษา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เป็นองค์ประธานกรรมการ ในส่วนของการตรวจเกษตรและสหกรณ์ มีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และอธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นคณะกรรมการ และพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์” มีความหมายว่า “น้ำพิพย์รักษาช้างให้แข็งแรงยืนยงดุจเพชร” โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า รวมทั้ง การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งต่อมาได้เกิดชุมชน นำร่องในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านคชานุรักษ์” เพื่อสร้างต้นแบบในการปรับเปลี่ยนวิถี เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างอย่างสมดุลต่อไป

โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ดำเนินการในพื้นที่ 5 จังหวัด 22 อำเภอ 56 ตำบล 299 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ด้าน คือ 1) เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า ให้มีความอุดมสมบูรณ์ 2) เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติโดยมีความสมดุลของระบบนิเวศ และ 3) เพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยกำหนดแผนการจัดการออกเป็น 3 ด้านตามพื้นที่ ประกอบด้วย ด้านที่ 1 การจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์สำหรับเป็นที่อาศัยของช้างป่า ด้านที่ 2 การจัดการพื้นที่แนวกันชน และ ด้านที่ 3 การจัดการพื้นที่ชุมชน สำหรับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมดำเนินการในด้านที่ 3 การจัดการพื้นที่ชุมชน กลยุทธ์ที่ 3.2 ปรับเปลี่ยนอาชีพ พัฒนาอาชีพ โดยมีเกษตรและสหกรณ์จังหวัดใน 5 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียง

เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการฯ ในระดับพื้นที่ จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านต่าง ๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนและพัฒนาอาชีพ การทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพ การพัฒนาธุรกิจชุมชน รวมถึงสนับสนุนปัจจัยการผลิต การจัดแหล่งน้ำชุมชน จัดทำแปลงเรียนรู้และพัฒนาเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่บริเวณป่ารอยต่อสามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้ผลดีและลดผลกระทบจากการบุกรุกพื้นที่ทำการเกษตรของข้างป่า

1.2 วัตถุประสงค์ของการติดตาม

เพื่อติดตามผลการดำเนินงานด้านการเกษตร ตามแผนแม่บทสร้างความสมดุลระหว่างคนกับข้างป่าภายใต้โครงการพัชรสุธาخانบุรีรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.3 ขอบเขตของการติดตาม

1.3.1 พื้นที่เป้าหมาย ดำเนินงานในพื้นที่หมู่บ้านคชานบุรีรักษ์ต้นแบบ และหมู่บ้านเครือข่ายใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี

1.3.2 กลุ่มประชากรเป้าหมาย

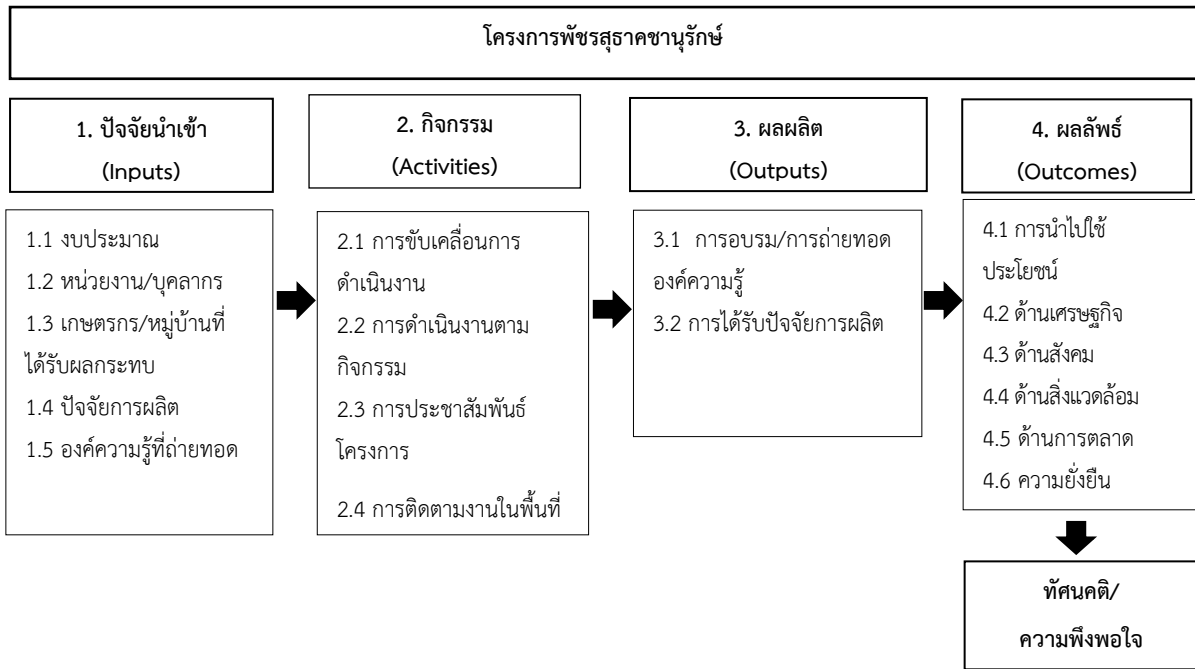
1) เกษตรกรในโครงการ ฯ ที่เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2565

2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมชลประทาน กรมการข้าว และกรมหม่อนไหม

1.3.3 ระยะเวลาของข้อมูล ข้อมูลผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปี 2565 โดยเป็นข้อมูลปีเพาะปลูก 2564/65

1.4 วิธีการติดตาม

1.4.1 กรอบแนวคิดในการติดตาม ประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินผลเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นที่ต้องการติดตาม 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการติดตามโครงการพัชรสุธาخانบุรีรักษ์ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการติดตามโครงการ

1.4.2 ประเภทของการติดตาม เป็นการติดตามผลการดำเนินงานระหว่างดำเนินงานโครงการ (Ongoing Evaluation) มุ่งเน้นพิจารณาผลได้ ปัญหา และอุปสรรคจากการดำเนินงาน รวมไปถึงผลลัพธ์ที่เกษตรกรเป้าหมายได้รับ

1.4.3 แผนแบบของงานติดตาม การติดตามในครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับเทียบกับเป้าหมายที่โครงการระบุไว้

1.4.4. ประเด็นและตัวชี้วัด กำหนดประเด็นที่ต้องการติดตามและตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการพัชรสุธาخانบุรีรักษ์ ด้านการเกษตร ตามแผนแม่บทสร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ประเด็นตัวชี้วัดการติดตามโครงการ

ประเด็นการติดตาม	ตัวชี้วัด
1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	
1.1 งบประมาณ	- ร้อยละงบประมาณที่ใช้จ่ายจริงเปรียบเทียบกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรร
	- ความทันเวลาของงบประมาณที่ได้รับ
1.2 หน่วยงาน/บุคลากร	- จำนวนคณะกรรมการ/คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการ
1.3 เกษตรกร/หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ	- จำนวนเกษตรกร/หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ

ประเด็นการติดตาม	ตัวชี้วัด
1.4 ปัจจัยการผลิต	- ประเภทปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน - ปริมาณปัจจัยการผลิตที่สนับสนุน
1.5 องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด	- จำนวนหลักสูตร/องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด
2. กิจกรรม (Activities)	
2.1 การขับเคลื่อนการดำเนินงาน	- จำนวนครั้งในการจัดประชุม
2.2 การดำเนินงานตามกิจกรรม	- ร้อยละของกิจกรรมที่เสร็จตามแผนที่กำหนด
2.3 การประชาสัมพันธ์โครงการ	- ประเภทสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์โครงการ
2.4 การติดตามงานในพื้นที่	- จำนวนครั้งของการติดตามงานในพื้นที่
3. ผลผลิต (Outputs)	
3.1 การอบรม/การถ่ายทอดองค์ความรู้	- ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการอบรม - ระดับความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรต่อการอบรม ถ่ายทอดความรู้
3.2 การได้รับปัจจัยการผลิต	- ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต - ความเพียงพอของปัจจัยการผลิตที่ได้รับ - ความทันเวลาของปัจจัยการผลิตที่ได้รับ - คุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ได้รับ
4. ผลกระทบ (Outcomes)	
4.1 การนำไปใช้ประโยชน์	- ร้อยละของเกษตรกรที่นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ - ร้อยละของเกษตรกรที่นำปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์
4.2 ด้านเศรษฐกิจ	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้น - ร้อยละของเกษตรกรที่มีรายจ่ายในครัวเรือนลดลง - ร้อยละของเกษตรกรที่ลดค่าใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตร
4.3 ด้านสังคม	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางการเกษตร - ร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรที่มีแรงงานคืนถิ่น - จำนวนแรงงานคืนถิ่นของครัวเรือนเกษตรกร - ร้อยละของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในพื้นที่/โครงการ
4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม	- การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศภายในแปลงของเกษตรกร - การเพิ่มขึ้นของอาหารในชุมชน - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการใช้อินทรีย์วัตถุในการปรับปรุงดิน

ประเด็นการติดตาม	ตัวชี้วัด
4.5 ด้านการตลาด	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการลดใช้สารเคมีในแปลงเกษตรกร - ร้อยละของเกษตรกรที่มีช่องทางการจัดจำหน่าย/ การกระจายของผลผลิต
4.6 ด้านความยั่งยืน	- ร้อยละของเกษตรกรที่มีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง - ร้อยละของเกษตรกรที่มีการเผยแพร่ขยายผลสู่เกษตรกร รายอื่น
5. ความพึงพอใจต่อการดำเนิน โครงการ	- ระดับความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ต่อการดำเนินโครงการ - ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการ

1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการประเมินผลครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีคำถามทั้งคำถามปลายปิด (Close - ended Question) และคำถามปลายเปิด (Open - ended - Question)

1.5.2 แหล่งข้อมูล การประเมินผลครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม โดยสัมภาษณ์ จากกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นตัวแทนครัวเรือนในโครงการที่เข้าร่วมกิจกรรมของ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2565 และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างจาก ประชากรเป้าหมาย โดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non - Probability Sampling) ดังนี้

(1) หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 51 หมู่บ้าน จากรายชื่อหมู่บ้านคชานุรักษ์และ หมู่บ้านเครือข่ายขยายผล ประจำปีงบประมาณ 2565 ในพื้นที่ 5 จังหวัด ของจังหวัดจันทบุรี สระแก้ว ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา จำนวน 8 อำเภอ 18 ตำบล 15 หมู่บ้าน ใช้เกณฑ์การหาขนาดตัวอย่าง โดยพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาและความเป็นไปได้ในการสำรวจข้อมูล จึงกำหนดขนาดหมู่บ้าน เกษตรกรตัวอย่างร้อยละ 30 ของจำนวนหมู่บ้านคชานุรักษ์และหมู่บ้านขยายผลที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด (Neuman, 2014) ได้จำนวนหมู่บ้านตัวอย่าง 15 แห่ง และกระจายตามสัดส่วนของจำนวนหมู่บ้านคชานุรักษ์ และหมู่บ้านเครือข่ายขยายผลในแต่ละจังหวัด โดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple random sampling without replacement) ได้ตัวอย่าง ดังนี้

(1.1.1) หมู่บ้านคชานุรักษ์ 8 หมู่บ้าน ใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี 3 หมู่บ้าน สระแก้ว 2 หมู่บ้าน ชลบุรี 1 หมู่บ้าน ระยอง 1 หมู่บ้าน และฉะเชิงเทรา 1 หมู่บ้าน

(1.1.2) หมู่บ้านเครือข่ายขยายผล 7 หมู่บ้าน ใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี 2 หมู่บ้าน สระแก้ว 2 หมู่บ้าน ชลบุรี 1 หมู่บ้าน ระยอง 1 หมู่บ้าน และฉะเชิงเทรา 1 หมู่บ้าน

(2) เกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านตัวอย่าง กำหนดจำนวนเกษตรกร ตัวอย่างหมู่บ้านละ 8 - 10 ราย โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ทดแทน (Simple random sampling without replacement) ได้เกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 140 ราย

(3) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ กำหนดจำนวนตัวอย่างตามจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในจังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง 5 จังหวัด ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด ในสังกัด สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม อย่างน้อยหน่วยงานละ 1 ราย จังหวัดละ 5 - 8 ราย โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ในจังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่าง รวมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตัวอย่าง 40 ราย (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวนตัวอย่างเกษตรกร

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	รวม
1.ขนาดประชากรหมู่บ้านคชานุรักษ์ (หมู่)	3	1	1	1	2	8
2.ขนาดหมู่บ้านคชานุรักษ์ตัวอย่าง (หมู่)	3	1	1	1	2	8
3.เกษตรกรหมู่บ้านคชานุรักษ์ตัวอย่าง (ราย)	30	10	10	10	20	80
4.หมู่บ้านขยายผล (หมู่)	2	2	1	1	1	7
5.เกษตรกรหมู่บ้านขยายผลตัวอย่าง (ราย)	16	16	8	10	10	60
6.เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (ราย)	8	8	8	8	8	40
รวม	54	34	26	28	38	180

2) ข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ รายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานของหน่วยงาน และข้อมูลจากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.6.1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด เช่น แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด ข้อความจากเอกสารรายงาน หรือข้อมูลจากการสังเกต นำมาวิเคราะห์ตามเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.6.2 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายประกอบค่าตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งแสดงด้วยค่าสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าผลรวม เพื่อนำเสนอรายงานเป็นคำอธิบายประกอบตารางข้อมูล

2) การวัดทัศนคติโดยใช้มาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ ความรู้ความเข้าใจ โดยแบ่งเป็นช่วงระดับค่าคะแนนสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าคะแนน	ค่าเฉลี่ย	ความหมายผลการประเมิน
1	1.00 - 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/น้อยที่สุด
2	1.81 - 2.60	ไม่เห็นด้วย/น้อย
3	2.61 - 3.40	ไม่แน่ใจ/ปานกลาง
4	3.41 - 4.20	เห็นด้วย/มาก
5	4.21 - 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง/มากที่สุด

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการติดตามประเมินผล

1.7.1 ทราบถึงผลการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในการดำเนินงานต่อไป

1.7.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการติดตามประเมินผลไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมในระยะต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎี

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดในการติดตามประเมินผล

1) การติดตาม คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างการปฏิบัติงานหรือโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุง แก้ไขวิธีปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ผลงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การประเมินผล คือ การพิจารณาแผนงานหรือโครงการที่ได้รับมอบหมายทั้งในช่วงก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ หรือหลังจากดำเนินการไปแล้ว โดยนำรายละเอียดดังกล่าวมาพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งที่กำลังจะดำเนินการหรือดำเนินการไปแล้วโดยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป

ประเภทของการติดตามประเมินผล

United Nations ได้แบ่งประเภทของการติดตามประเมินผล ตามช่วงเวลาเป็น 4 ประเภท คือ

1) การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Extant Evaluation) คือ การประเมินความเหมาะสมของโครงการ อาจจะเป็นการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของ Project Appraisal ความเป็นไปได้ของแผนดำเนินงาน (Operation Plan) การตรวจสอบสถานะภาพของโครงการในลักษณะต่าง ๆ

2) การติดตามโครงการ (Project Monitoring) เป็นกิจกรรมที่ทำในระหว่างการดำเนินงานตามโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลด้านปัจจัยหรือทรัพยากรของโครงการ เช่น การจัดส่งปัจจัย การใช้ปัจจัยของแต่ละกิจกรรมในโครงการ ผลได้เบื้องต้น ความคืบหน้า ปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ของโครงการ

3) การประเมินผลในระหว่างการดำเนินงานตามโครงการ (Ongoing Evaluation) ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่นี้ จะมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ข้อมูลแก่กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโครงการระดับต่าง ๆ ส่วนใหญ่ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลนั้น ได้มาจากรายงานการติดตามโครงการ และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็น สำหรับสิ่งที่จะต้องประเมินผลก็คือ กระบวนการดำเนินงาน (Implementation Process) โดยเน้นในสิ่งเหล่านี้คือ

3.1) ตรวจสอบให้แน่ใจว่าผลจะได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

3.2) วิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพของกระบวนการดำเนินงานในแง่ของระยะเวลา ค่าใช้จ่าย ต่อหน่วยของการผลิต และวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์กร

3.3) วิเคราะห์ผลได้เบื้องต้นในแง่ของปริมาณตามเป้าหมาย และคุณภาพตามมาตรฐาน

3.4) วิเคราะห์ได้ถึงศักยภาพที่โครงการจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เร่งด่วนและวิเคราะห์ถึงศักยภาพของโครงการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ระดับกลาง (Intermediate Objective) และวัตถุประสงค์ระยะยาว (Long Term Development Objective)

3.5) ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4) การประเมินผลหลังจากการที่โครงการสิ้นสุดแล้ว (Expost Evaluation) เป็นการวิเคราะห์ผลระยะสั้นและระยะยาวของโครงการ การวิเคราะห์มีลักษณะที่ลงลึก และให้รายละเอียดมากกว่า Ongoing Evaluation การวิเคราะห์จะเริ่มจากผลได้เบื้องต้น (Outputs) ผลได้เบื้องต้นนี้ ก่อให้เกิดผลได้ระดับกลาง (Effect) หรือผลกระทบระยะสั้นมาน้อยเพียงใด และจากผลได้ระดับกลางนี้ จะก่อให้เกิดผลได้ระดับสุดท้ายตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ อย่างไรก็ตามเพราะเหตุใด

2.1.2 การวิเคราะห์ทัศนคติและความพึงพอใจ

ได้ใช้มาตรวัดแบบ ลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) เป็นเครื่องมือในการวัดข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อใช้วัดทัศนคติ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และความพึงพอใจ ซึ่งวิธีการได้มาของมาตรวัดแบบลิเคิร์ต สเกล เป็นการสอบถามความคิดเห็นได้หลายระดับ เช่น 5 ระดับ โดยกำหนดให้พึงพอใจมากที่สุดเท่ากับ 5 พึงพอใจมากเท่ากับ 4 พึงพอใจปานกลางเท่ากับ 3 พึงพอใจน้อยเท่ากับ 2 และพึงพอใจน้อยที่สุดเท่ากับ 1

การกำหนดเกณฑ์คะแนนเป็นช่วง ๆ มีวิธีคำนวณ ดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนนเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนมากที่สุด} - \text{คะแนนน้อยที่สุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

$$\text{ช่วงคะแนนเฉลี่ย} = \frac{5 - 1}{5}$$

$$\text{ช่วงคะแนนเฉลี่ย} = 0.79$$

โดยที่ เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยในช่วงดังต่อไปนี้

คะแนน	ความหมาย
4.21 - 5.00	ระดับมากที่สุด
3.41 - 4.20	ระดับมาก
2.61 - 3.40	ระดับปานกลาง
1.81 - 2.60	ระดับน้อย
1.00 - 1.80	ระดับน้อยที่สุด

2.1.3 รูปแบบการติดตามเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นวิธีการสื่อที่เป็นระบบ และเห็นภาพได้ชัดเจนที่สามารถนำเสนอความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงานของแผนงานหรือโครงการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ และผลงานที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ (W.K. Kellogg Foundation, 2004) ตัวแบบ Logic model มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ทรัพยากรต่าง ๆ (Resources) เช่น คน เงิน การจัดการองค์การ และชุมชน ที่แผนงานสามารถจัดหาได้เพื่อดำเนินงาน หรือที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

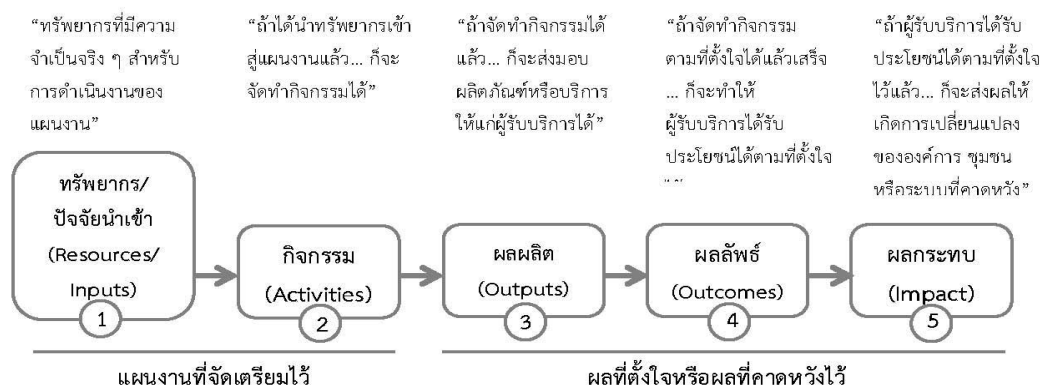
2) กิจกรรมของแผนงาน (Program activities) เป็นสิ่งที่แผนงานจัดทำโดยใช้ทรัพยากรกิจกรรมเป็นทั้งกระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี และการกระทำที่เป็นส่วนที่แผนงานตั้งใจจะทำ

กิจกรรมการพัฒนาจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือผลงานที่ต้องบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (outputs, outcomes, and impacts)

3) ผลผลิต (Outputs) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรมของแผนงาน และอาจครอบคลุมถึงประเภท ระดับ และเป้าหมายของการบริหารที่ส่งมอบของแผนงาน

4) ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานภาพ และระดับของหน้าที่การงานของผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน ผลลัพธ์ระยะสั้นวัดได้ภายใน 1 - 3 ปี ผลลัพธ์ระยะยาววัดได้ภายใน 4 - 6 ปี และนำไปสู่ผลกระทบได้ภายใน 7 - 10 ปี

5) ผลกระทบ (Impacts) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นในองค์การชุมชนหรือระบบ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดทำกิจกรรมของแผนงานที่ปรากฏในช่วง 7 - 10 ปี ของการดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งโดยปกติมักจะทำการประเมินผลกระทบเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของแผนงาน (ภาพที่ 2)

ที่มา: W.K. Kellogg Foundation (2004)

ภาพที่ 2 ตัวแบบเชิงตรรกะ (Logic model)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริ

ความเป็นมาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับแต่ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคตเป็นต้นมา พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยากจนภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อทรงค้นหาข้อมูลที่แท้จริงจากประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐประจำพื้นที่ และทรงสังเกตการณ์ สำนวณสภาพทางภูมิศาสตร์ไปพร้อม ๆ กันด้วย ทั้งนี้เพื่อทรงรวบรวมข้อมูลไว้เป็นแนวทางที่จะพระราชทานพระราชดำริ ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่อไป

ในระยะแรกนั้นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีลักษณะการดำเนินการศึกษาค้นคว้าและทดลองเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อเตรียมพระองค์ด้านข้อมูลและความรู้ที่จะทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการ

แก้ปัญหาและเผยแพร่วิทยาการสู่เกษตรกร เป็นการเริ่มโครงการจากในเขตพื้นที่รอบ ๆ ที่ประทับในส่วนภูมิภาค ก่อน จากนั้นจึงขยายขอบเขตออกไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมที่กว้างขึ้น โดยมีโครงการวิจัย ค้นคว้าและทดลองของ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในทุกภูมิภาค ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการ เผยแพร่วิทยาการที่ทันสมัยให้แก่เกษตรกรในการ จัดทำโครงการต่าง ๆ ตามหลักวิชาการก่อน เพื่อพิจารณา ความเป็นไปได้และประโยชน์ที่คุ้มค่า โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เช่น สภาพภูมิ ประเทศ สภาพภูมิอากาศ แหล่งน้ำ และการประกอบอาชีพ ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ เพื่อสำรวจ และเก็บข้อมูลจริงจากประชาชนและเจ้าหน้าที่ประจำท้องถิ่น แล้วจึงทรงวางแผนพัฒนาและพระราชทาน ข้อเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริในโครงการต่าง ๆ โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนิน ร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐทุกฝ่าย ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างจริงจัง จากนั้นจึงจะเสนอขออนุมัติโครงการและงบประมาณในการจัดทำ หากโครงการใดติดขัดด้านระเบียบ วิธีการ งบประมาณ เป็นผลให้เกิดความล่าช้า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรยังได้พระราชทานกองทุนส่วนพระองค์ เพื่อให้โครงการดำเนินการต่อไปได้และทันกับการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหน่วยงานช่วย ประสานงานและแผนงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรง กำกับดูแล ตลอดจนทรงติดตามผลการดำเนินงาน และเสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังโครงการทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อทอดพระเนตรความเจริญก้าวหน้าของโครงการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ภายใต้หลักการทำงาน ที่สำคัญ คือ โครงการต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ได้อย่างรีบด่วน และมีผล ในระยะยาว โดยที่การพัฒนาขึ้นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามความจำเป็นและประหยัด ผู้ที่ได้รับประโยชน์ คือ ประชาชนที่สามารถ "พึ่งพาตนเองได้" ในที่สุด ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจุบันโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะ ที่เป็นโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น โครงการด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการด้านการส่งเสริมอาชีพ และ โครงการด้านการเกษตร มีทั้งที่ดำเนินการเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาสั้นมีกิจกรรมเดียวดำเนินการแล้วเสร็จ ภายในปีเดียว และบางโครงการมีหลายกิจกรรม ดำเนินการต่อเนื่องในปีต่อไป และระยะเวลายาวที่มากกว่า 5 ปี

ประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก หรือการชลประทานที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยลักษณะของโครงการแบ่งเป็น

1) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อพื้นที่เพาะปลูกที่ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ต้องอาศัยน้ำฝน และน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

2) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค มุ่งสร้างแหล่งน้ำและระบบประปาเพื่อจัดหา น้ำสะอาดให้กับประชาชนในพื้นที่ห่างไกล รวมถึงโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ทั้งนี้ เมื่อโครงการบางประเภท ดำเนินการแล้วเสร็จจะถ่ายโอนภารกิจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และจะมีการจัดตั้ง คณะกรรมการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากน้ำ และบริหารจัดการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้น้ำเพื่อ ป้องกันการขัดแย้งต่าง ๆ

3) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อช่วยป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ อาทิ โครงการแก้มลิง เชื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการเขื่อนขุนด่านปราการชล โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. โครงการพัฒนาด้านการเกษตร เป็นโครงการด้านการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัยหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำผลสำเร็จจากการศึกษาทดลองไปถ่ายทอดสู่ประชาชน ด้วยการฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ ด้านการเกษตรแผนใหม่ นอกจากนี้ ยังประกอบด้วย โครงการเพื่อการส่งเสริมการเกษตร เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวและทำนาขั้นบันได อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส โครงการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี โครงการสาธิตทฤษฎีใหม่ บ้านแดนสามัคคี อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

3. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะเป็นการทำนุบำรุง และปรับปรุงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น แบ่งเป็น

1) ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรดิน เช่น โครงการแก้มลิง ดำเนินการในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส สนับสนุนให้เกษตรกรเรียนรู้เข้าใจวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ปรับปรุงบำรุงดินและสามารถนำไปปฏิบัติได้เอง การจัดสรร และปฏิรูปที่ดิน พัฒนาที่ดินว่างเปล่า แล้วจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่ไร้ที่ทำกินได้ประกอบอาชีพในรูปของหมู่บ้านสหกรณ์ ทั้งนี้ เป็นการให้สิทธิทำกินแต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในการถือครอง พร้อมกับจัดบริการพื้นฐานให้ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการจัดพื้นที่ทำกินให้ราษฎรชาวไทยภูเขา ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้เป็นหลักแหล่งโดยไม่ต้องบุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป

2) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ เป็นการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้ง การพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) อาทิ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ดินเสื่อมโทรม อาทิ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

4) โครงการพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ เป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้ครอบครัว เช่น โครงการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ โครงการศิลปอาชีพ โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มขนาดเล็ก โครงการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่

5) โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข มุ่งเน้นการพัฒนาด้านการสาธารณสุขให้กับประชาชน ทั้งการพัฒนาสถานพยาบาล และการแก้ปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่ อาทิ การแก้ไขปัญหาลูกเดี๋ยงและได้รับสัมผัสสารตะกั่วในพื้นที่ชายแดน จังหวัดตาก โครงการพัฒนาโรงพยาบาลในมูลนิธิชัยพัฒนาตามแนวพระราชดำริ จังหวัดพังงา

6) โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/ สื่อสาร เป็นการปรับปรุงถนนหนทาง ทั้งในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ เพื่อให้สัญจรไปมาและขนส่งสินค้าออกสู่ตลาดได้โดยสะดวก อาทิ โครงการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ (ปัจจุบันคือตำบลทับใต้ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

7) โครงการด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษา เป็นโครงการจัดหาที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้แก่ประชาชน เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาทิ โครงการพัฒนาพื้นที่วัดญาณสังวรารามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดชลบุรี โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาญจนบุรี

8) โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ และโครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินอกเหนือจากโครงการทั้ง 7 ประเภทที่ระบุข้างต้น โดยเป็นการดำเนินกิจกรรมมากกว่าหนึ่งด้าน และ/หรือมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าหนึ่งหน่วยงานขึ้นไป เช่น โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่ง โครงการพัฒนาราชภุมราชาวไทยภูเขาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการขยายผลเกษตรทฤษฎีใหม่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1.1 เพศ อายุ และประสบการณ์ในการทำการเกษตร เกษตรกรตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 66.44 และเพศชาย ร้อยละ 33.56 โดยเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53 ปี ทั้งนี้เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำการเกษตร เฉลี่ย 22 ปี (ตารางที่ 3)

3.1.2 สมาชิก แรงงานในครัวเรือน เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 ราย เป็นแรงงานในครัวเรือน 3 ราย โดยเป็นแรงงานภาคการเกษตร 2 ราย และเป็นแรงงานนอกการเกษตร 1 ราย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 เพศ อายุ ประสบการณ์ในการทำการเกษตร สมาชิก และแรงงานในครัวเรือน

รายการ	หน่วย	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. เพศ							
- ชาย	ร้อยละ	31.82	21.87	44.44	36.36	38.64	33.56
- หญิง	ร้อยละ	68.18	78.13	55.56	63.64	61.36	66.44
2. อายุเฉลี่ย	ปี	53	53	49	52	56	53
3. ประสบการณ์							
ในการทำการเกษตร	ปี	22	22	22	23	22	22
4. สมาชิกในครัวเรือน	ราย	4	4	4	4	4	4
5. แรงงานในครัวเรือน	ราย	3	3	2	2	3	3
- แรงงานภาคการเกษตร	ราย	2	2	2	2	2	2
- แรงงานนอกการเกษตร	ราย	1	1	0	0	1	1

ที่มา: จากการสำรวจ

3.1.3 ระดับการศึกษา เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่ร้อยละ 53.71 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 14.07 มีศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 12.83 มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	-	-	-	9.09	-	1.82
2. ปวส./อนุปริญญา	-	3.12	11.11	9.09	-	4.67
3. ปวช.	6.82	-	11.11	-	6.82	4.95
4. มัธยมศึกษาตอนปลาย	9.09	-	27.78	18.18	9.09	12.83
5. มัธยมศึกษาตอนต้น	2.27	21.88	16.67	27.28	2.27	14.07
6. ประถมศึกษา	68.18	62.50	33.33	36.36	68.18	53.71
7. ไม่ได้ศึกษา	13.64	12.50	-	-	13.64	7.95
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

3.1.4 แรงงานคืนถิ่น ในปีเพาะปลูก 2564/65 ครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการของจังหวัดจันทบุรีมีแรงงานคืนถิ่นกลับมาทำงานในพื้นที่ 2 ราย จังหวัดชลบุรี 3 ราย และจังหวัดฉะเชิงเทรา 1 ราย (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แรงงานคืนถิ่นของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. มีแรงงานคืนถิ่น	4.55	-	16.67	-	2.27	4.70
- จำนวน (ราย)	2	-	3	-	1	1
2. ไม่มีแรงงานคืนถิ่น	95.45	100.00	83.33	100.00	97.73	95.30
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

3.1.5 การประกอบอาชีพของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.72 ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร รองลงมา ร้อยละ 2.44 รับจ้างทางการเกษตร ร้อยละ 2.02 รับเงินเดือนประจำ และร้อยละ 0.91 ประกอบธุรกิจการค้าและรับจ้างทั่วไป เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ นอกจากมีอาชีพเกษตรกรแล้ว เกษตรกร ร้อยละ 61.77 ยังมีอาชีพรองด้วย โดย ร้อยละ 22.42 เป็นเกษตรกร รองลงมา ร้อยละ 16.38 รับจ้างทางการเกษตร ร้อยละ 10.35 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 7.78 ประกอบธุรกิจการค้า และร้อยละ 4.84 รับเงินเดือนประจำ ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 การประกอบอาชีพของเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. อาชีพหลัก	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
1.1 เกษตรกร	86.37	96.88	94.44	100.00	90.91	93.72
1.2 รับเงินเดือนประจำ	2.27	-	5.56	-	2.27	2.02
1.3 รับจ้างทางการเกษตร	9.09	3.12	-	-	-	2.44
1.4 ประกอบธุรกิจการค้า	-	-	-	-	4.55	0.91
1.5 รับจ้างทั่วไป	2.27	-	-	-	2.27	0.91
2. อาชีพรอง	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
- มีอาชีพรอง	59.09	75.00	61.11	63.64	50.00	61.77
2.1 เกษตรกร	34.09	25.00	16.67	9.09	27.27	22.42
2.2 รับเงินเดือนประจำ	4.55	6.25	-	11.11	2.27	4.84
2.3 รับจ้างทางการเกษตร	6.82	18.75	22.22	27.27	6.82	16.38
2.4 ประกอบธุรกิจการค้า	9.09	9.38	-	18.18	2.27	7.78
2.5 รับจ้างทั่วไป	4.55	15.63	11.11	9.09	11.36	10.35
- ไม่มีอาชีพรอง	40.91	25.00	38.89	36.36	50.00	38.23

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2 การเป็นสมาชิกองค์กร/กลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 75.13 เป็นสมาชิกกลุ่มองค์กร อาทิ ร้อยละ 28.47 เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)/สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) ร้อยละ 16.01 สมาชิกกลุ่มเกษตรกร และ ร้อยละ 9.28 เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจ/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หากพิจารณารายจังหวัด พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจังหวัดระยอง เป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรมากที่สุดร้อยละ 81.82 ส่วนใหญ่ร้อยละ 37.19 เป็นสมาชิกของ ธ.ก.ส./สกต. ร้อยละ 29.75 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และร้อยละ 7.44 เป็นสมาชิกของสหกรณ์ภาคการเกษตรและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 การเป็นสมาชิกองค์กร/กลุ่มของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. เป็นสมาชิกกลุ่ม	79.55	62.50	72.22	81.82	79.55	75.13
1.1 สหกรณ์ภาคการเกษตร	9.01	6.94	4.01	7.44	8.29	7.14
1.2 สหกรณ์นอกภาคการเกษตร	-	2.31	-	-	-	0.46
1.3 กลุ่มเกษตรกร	4.50	16.22	8.02	29.75	21.54	16.01
1.4 กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร	4.50	-	4.01	-	-	1.70
1.5 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	3.00	2.31	4.01	7.44	1.66	3.68

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1.6 กลุ่มวิสาหกิจ/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	13.51	9.26	12.04	-	11.60	9.28
1.7 กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน	-	-	-	-	1.66	0.33
1.8 อาสาสมัครเกษตรกร	4.50	-	-	-	-	0.90
1.9 ฐ.ก.ส./สกต.	27.02	18.52	28.09	37.19	31.49	28.47
1.10 กลุ่มแปลงใหญ่	13.51	6.94	12.04	-	3.31	7.16
2. ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม	20.45	37.50	27.78	18.18	20.45	24.87
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ

3.3 ข้อมูลสาธารณูปโภค

พื้นที่ตั้งโครงการพัชรสุธาธารนุรักษ์ ซึ่งเกษตรกรใช้ประโยชน์พื้นที่ดังกล่าวอยู่อาศัย และทำการเกษตรเพื่อหาเลี้ยงชีพ ทั้งการปลูกพืช ปศุสัตว์ ประมง และการประกอบอาชีพเสริมต่าง ๆ สำหรับข้อมูลสาธารณูปโภคในพื้นที่ สรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 8)

แหล่งน้ำในการเกษตร เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทุกราย มีแหล่งน้ำทางการเกษตร ส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนในการทำเกษตร ซึ่งร้อยละ 67.30 มีปริมาณน้ำเพียงพอในการทำเกษตร และร้อยละ 32.70 มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอในการทำเกษตร

ตารางที่ 8 ข้อมูลสาธารณูปโภค

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	หน่วย : ร้อยละ
						เฉลี่ย
1. แหล่งน้ำการเกษตร						
1.1 มี	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
- เพียงพอ	70.45	46.87	55.56	90.91	72.73	67.30
- ไม่เพียงพอ	29.55	53.13	44.44	9.09	27.27	32.70
1.2 ไม่มี	-	-	-	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

3.4 ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร

การทำการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ร้อยละ 83.18 มีปัญหาในการทำการเกษตร โดยมีปัญหาข้างทำลายผลผลิต ร้อยละ 53.18 รองลงมาด้านโรคพืช/ศัตรูพืช ร้อยละ 32.68 ด้านปัจจัยการผลิตราคาสูง ร้อยละ 30.20 ด้านแหล่งน้ำและด้านภัยพิบัติ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ร้อยละ 27.00 และ ร้อยละ 25.86 ตามลำดับ ทั้งนี้ยังมีเกษตรกร ร้อยละ 16.82 ไม่มีปัญหาในการทำการเกษตร (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกร

หน่วย : ไร่/ละ

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. มี	72.73	75.00	100.00	100.00	68.18	83.18
1.1 ด้านเงินทุน	-	16.67	-	9.09	3.33	5.82
1.2 ด้านแรงงาน	9.38	16.67	-	18.18	3.33	9.51
1.3 ด้านการตลาด	12.50	4.17	22.22	18.18	13.33	14.08
1.4 ด้านภัยพิบัติ (ภัยแล้ง , น้ำท่วม)	12.50	54.17	27.78	18.18	16.67	25.86
1.5 โรคพืช / ศัตรูพืช	56.25	29.17	5.56	9.09	63.33	32.68
1.6 ด้านแหล่งน้ำ	40.63	37.50	44.44	9.09	3.33	27.00
1.7 ด้านคุณภาพดิน	6.25	4.17	-	-	6.67	3.42
1.8 ปัจจัยการผลิตราคาสูง	28.13	25.00	16.67	54.55	26.67	30.20
1.9 กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน	-	4.17	-	-	3.33	1.50
1.10 ช่างทำลายผลผลิต	65.63	58.33	38.89	36.36	66.67	53.18
2. ไม่มี	27.27	25.00	-	-	31.82	16.82

ที่มา: จากการสำรวจ

บทที่ 4

ผลการติดตาม

4.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

4.1.1 กิจกรรมที่ดำเนินงานตามแผน

จากการรายงานผลการดำเนินงานโครงการพัชรสุธาชานูรักษ์ ที่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เข้าไปดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ผลการดำเนินงานดังนี้

1) ผลการดำเนินงาน

- 1.1) เปิดจ่ายงบประมาณแล้ว 3,621,440 บาท ครบตามเป้าหมาย
- 1.2) การส่งเสริมพัฒนาอาชีพด้านปศุสัตว์ให้แก่เกษตรกรแล้ว 50 ราย ครบตามเป้าหมาย
- 1.3) การอบรมถ่ายทอดความรู้ ดำเนินการอบรมเกษตรกร 832 ราย ร้อยละ 98.46 ของเป้าหมาย 845 ราย ประกอบด้วย การพัฒนาที่ดิน 100 ราย ร้อยละ 125.00 ของเป้าหมาย 80 ราย เนื่องจากดำเนินการอบรมเกินเป้าหมาย และการจัดทำบัญชี 238 ราย ร้อยละ 87.50 ของเป้าหมาย 272 ราย อีกทั้งเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ขยายผลและสาธิตการให้ปุ๋ยพร้อมกับระบบน้ำด้วยวาล์ว 70 ราย ความรู้ด้านการเลี้ยงปลาในบ่อดิน 85 ราย การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว 23 ราย การอบรมในด้านการผลิตพืช 60 ราย การเลี้ยงกบในกระชังบก 5 ราย การเลี้ยงและแปรรูปเพิ่มมูลค่าหูกุ้ง 30 ราย การปลูกพืชสมุนไพร 31 ราย การขยายพันธุ์บอนสี 20 ราย การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในเขตปฏิรูปที่ดิน 20 ราย การออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรและการแปรรูปสินค้า 20 ราย การบริหารจัดการแปลงหม่อนเพื่อเพิ่มผลผลิต 10 ราย และการทำเกษตรตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 100 ราย ครบตามเป้าหมาย
- 1.4) แนะนำส่งเสริมการดำเนินกิจการของสหกรณ์ โดยส่งเสริมกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่โครงการให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการประกอบอาชีพเกษตรกรโดยนำรูปแบบการบริหารจัดการสหกรณ์ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม และส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่โครงการให้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต 8 แห่ง 160 ราย ครบตามเป้าหมาย
- 1.5) จัดทำแปลงสาธิต/แปลงเรียนรู้ โดยดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้ 900 ไร่ ครบตามเป้าหมาย ประกอบด้วย แปลงส่งเสริมการปลูกพืชปุ๋ยสด 695 ไร่ แปลงสาธิตการทำน้ำหมักชีวภาพ 100 ไร่ แปลงเรียนรู้สำหรับเกษตรกรต้นแบบ 25 ไร่ แปลงสาธิตและเรียนรู้ 5 ไร่ และแปลงส่งเสริมการเกษตร 75 ไร่ ครบตามเป้าหมาย
- 1.6) สนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยสนับสนุนปัจจัยการผลิตในงานส่งเสริมการผลิตและใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ 330 ราย สนับสนุนการผลิตปุ๋ยหมัก พด. 14 ไร่ สนับสนุนการผลิตหญ้าแฝก 108 ไร่ สนับสนุนวัสดุการเกษตร 2 ไร่ สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรต้นแบบ 5 ราย

สนับสนุนปูนโดโลไมท์เพื่อปรับปรุงพื้นที่ดินกรด 290 ไร่ และสนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน 17 บ่อ ครอบคลุมเป้าหมาย

1.7) กำกับ/แนะนำการทำบัญชี ให้แก่เกษตรกร 199 ราย ร้อยละ 73.16 ของเป้าหมาย 272 ราย

1.8) การอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย

1.8.1) จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณากรอบแนวทางและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการรายไตรมาส 4 ครั้ง จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณากรอบแนวทางและคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเป้าหมาย 1 ครั้ง และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เข้มแข็งโดยใช้รูปแบบของสหกรณ์ 8 ครั้ง 160 ราย ครอบคลุมเป้าหมาย

1.8.2) ดำเนินการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนบูรณาการปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 แล้ว 1 ครั้ง และจัดเวทีการมีส่วนร่วมโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ในพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ครอบคลุมเป้าหมาย

1.8.3) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการ และข้อมูลข่าวสารงานโครงการแบบบูรณาการ 2 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

1.8.4) ติดตามและให้คำแนะนำการจัดทำบัญชี 199 ราย ร้อยละ 73.16 ของเป้าหมาย 272 ราย ติดตามให้คำแนะนำด้านการเลี้ยงปศุสัตว์ 433 ราย รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจัดทำสรุปรายงานผลการติดตาม เสนอผู้บริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 4 ครั้ง และติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ 2 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมาย

1.8.5) ดำเนินการวางแผนสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่แล้ว 23 ไร่ ครอบคลุมเป้าหมาย

4.1.2 องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าได้ โครงการพัชรสุธาคชาอนุรักษ์ จึงจัดให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ และการส่งเสริมอาชีพ ให้แก่เกษตรกรเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้านที่ 3 การจัดการพื้นที่ชุมชน กลยุทธ์ที่ 3.2 การปรับเปลี่ยนอาชีพ พัฒนาอาชีพดำเนินการใน 5 จังหวัดเฉลี่ย 11 หลักสูตร ดังนี้

ตารางที่ 10 หลักสูตรที่ถ่ายทอดให้กับเกษตรกร

หน่วย : หลักสูตร

รายการ	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	ฉะลี่ย
ด้านที่ 3						
1. ด้านพืช	2	4	2	3	4	3
2. ด้านปศุสัตว์	2	2	1	1	3	2
3. ด้านประมง	1	1	1	2	-	1
4. ด้านพัฒนาที่ดิน	2	2	1	3	2	2
5. ด้านแหล่งน้ำ	-	-	-	-	1	1
6. ด้านอื่นๆ (สหกรณ์/บัญชี/ สปก.)	2	3	3	4	2	3
รวม	9	12	8	13	12	11

ที่มา: จากการสำรวจ

โดยส่วนใหญ่แบ่งหลักสูตรที่ถ่ายทอดให้กับเกษตรกร ดังนี้

1) ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้ ด้านพืช เป็นหลักสูตรเมนูทางเลือก เช่น สนับสนุนก้อนเชื้อเห็ด แก่เกษตรกรต้นแบบ และสนับสนุนปลูกพืชสมุนไพร อาทิ กระจวาน มะนาว มะกรูด และจัดทำแปลงเรียนรู้ ให้แก่เกษตรกรต้นแบบ เพื่อสร้างรายได้และให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ โดยกระบวนการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติจริงตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงกระบวนการเก็บเกี่ยวในการปลูกผักอินทรีย์ในระบบโรงเรือนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ในการทำแปลง ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

2) การลดรายจ่าย เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน จึงดำเนินการ ส่งเสริมกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ อาทิ การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงปลา และการเลี้ยงสัตว์ปีก โดยเน้นเพื่อผลิตไว้บริโภคในครัวเรือน โดยมีกิจกรรม

2.1) การส่งเสริมการปลูกพืชสวนครัว สำนักงานเกษตรจังหวัด มีการถ่ายทอดความรู้ เรื่องการปลูกพืชผักตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้คำแนะนำเรื่องการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน และการทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา พร้อมสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักสวนครัว

2.2) การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์น้ำ สำนักงานประมงจังหวัด ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ พื้นฐาน และประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์น้ำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อรายครัวเรือนแก่ราษฎรในพื้นที่ โครงการเพื่อเป็นแหล่งอาหารโปรตีน ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้ชุมชนได้รับความรู้ด้านการประมง มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อรายครัวเรือน ได้แก่ การเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบในกระชังบ่บ รวมถึงการเลี้ยงปลา ในบ่อปลาชุมชน นอกจากการถ่ายทอดความรู้แล้ว หน่วยงานดังกล่าวได้สนับสนุนปัจจัยการผลิต ในการเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ พันธุ์สัตว์น้ำ อาหารสัตว์น้ำ และอุปกรณ์การเลี้ยงสัตว์น้ำ

2.3) การส่งเสริมด้านปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยง สัตว์ปีก การปรับระบบการป้องกันและการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มโปรตีนสำหรับการบริโภคและ

ลดรายจ่ายภายในครัวเรือน โดยการปรับปรุงและสร้างเล้าสัตว์ปีก สนับสนุนพันธุ์สัตว์ปีก เช่น ไก่พื้นเมือง เวชภัณฑ์ และแร่ธาตุสำหรับสัตว์ และตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำด้านการเลี้ยงสัตว์แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์

2.4) การปรับปรุงบำรุงดิน/การพัฒนาที่ดิน สถานีพัฒนาที่ดิน ได้ดำเนินการสร้างการรับรู้ สนับสนุน และให้บริการด้านการปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำและการพัฒนาที่ดิน รูปแบบต่างๆ โดยมีการดำเนินกิจกรรม สร้างการรับรู้ เผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน เก็บตัวอย่างดินเพื่อวิเคราะห์ ความอุดมสมบูรณ์ สาคิต รณรงค์ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ปัจจัยเพื่อผลิต ใช้ปุ๋ยหมัก เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน (เมล็ดปอเทือง) และสนับสนุนสารปรับปรุงดินกรด (โดโลไมท์)

2.5) การดำเนินงานอื่น ๆ เช่น สำนักงานสหกรณ์จังหวัด อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มด้วยวิธีการสหกรณ์ ฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาอาชีพรายได้เสริม การแปรรูปข้าวเกรียบ และหลักสูตรการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการตลาดออนไลน์ อบรมให้ความรู้โครงการส่งเสริมพัฒนาอาชีพและการตลาด ประชาชนที่ได้รับสิทธิ์เข้าทำกินตามโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด ให้ความรู้ สอนแนะนำการจัดทำบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดกิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร และให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมของช้างป่า พัฒนาและส่งเสริมศิลปหัตถกรรม และอบรมหลักสูตรการแปรรูปอาหารจากปลา

4.1.3 ปัจจัยการผลิต

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ในด้านที่ 3 การจัดการพื้นที่ชุมชน การปรับเปลี่ยนอาชีพ พัฒนาอาชีพ พบว่า ในภาพรวม เกษตรกรได้รับปัจจัยการผลิต ด้านพืช เช่น พันธุ์พืช สมุนไพร ตะไคร้ กิ่งพันธุ์ชะอม เมล็ดพันธุ์พืช ผักสวนครัว พร้อมอุปกรณ์โรงเรือนการปลูกผักยกแคร่ ด้านปศุสัตว์ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ ได้แก่ ไก่ไข่ เป็ดเทศ อาหารสัตว์ อุปกรณ์ ตาข่าย และเวชภัณฑ์ และด้านประมง สนับสนุนพันธุ์กบ พันธุ์ปลาดุก อาหารปลา และพลาสติก สำหรับทำบ่อพลาสติก ด้านพัฒนาที่ดิน สนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดเพื่อปรับปรุงดิน (เมล็ดปอเทือง) หญ้าแฝก โดโลไมท์ น้ำหมักชีวภาพ สนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร ด้านอื่น ๆ ด้านแหล่งน้ำ เช่น ขุดสระกักเก็บน้ำสาธารณะ ก่อสร้างโครงการแก้มลิง ด้านปฏิรูปที่ดิน สนับสนุนปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารจากปลา และจัดสรรพื้นที่ทำกินให้แก่เกษตรกร เป็นต้น

4.2 กิจกรรม (Activities)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ บรมราชินี มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า “โดยที่ช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดิน ไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจาก

ปัญหาข้างป่าบุกรุกที่ทำกินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่า ควรจะมีการดำเนินการ เพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุระหว่างคนและช้างป่า ในกรณีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รัับโครงการอนุรักษ์ช้างป่าร้อยละ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการคชานุรักษ์ช้างป่าร้อยละ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ประกาศ ณ วันที่ 28 สิงหาคม 2562 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี เป็นองค์ประธานที่ปรึกษา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เป็นองค์ประธานกรรมการ พลเอกไพบูลย์ คุ้มฉายา กรรมการ พลเอก เฉลิมชัย สิทธิสาท พลอากาศเอก สถิตพงษ์ สุขวิมล เป็นรองประธานกรรมการ ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และอธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นคณะกรรมการ คุณจันทน์ ธนรักษ์ เป็นกรรมการและเลขานุการ (ภาคผนวก ที่ 1)

4.2.1 การบูรณาการของหน่วยงาน โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ฯ ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมดำเนินโครงการ จำนวน 13 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมชลประทาน กรมการข้าว กรมหม่อนไหม และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร * หมายเหตุ กรมชลประทาน ดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำบ้านเขาใหญ่ จังหวัดชลบุรี

4.2.2 คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ เพื่อให้มีการติดตาม กำกับดูแล การปฏิบัติงาน และขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์อย่าง เป็นรูปธรรมในพื้นที่ และมีการบูรณาการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน ดังนี้

1) คำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ 311/2566 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เรื่อง คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ฯ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานคณะทำงาน ผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เขตตรวจราชการที่ 8 และ 9 เป็นรองประธานคณะทำงาน ผู้แทนกรมการข้าว ผู้แทนกรมชลประทาน ผู้แทนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้แทนกรมประมง ผู้แทนกรมปศุสัตว์ ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์ ผู้แทนกรมหม่อนไหม ผู้แทนสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ผู้แทนสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ผู้แทนการยางแห่งประเทศไทย เป็นคณะทำงาน ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพระราชดำริ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ เกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี เกษตรและสหกรณ์จังหวัด ฉะเชิงเทรา เกษตรและสหกรณ์จังหวัดชลบุรี เกษตรและสหกรณ์จังหวัดระยอง เกษตรและสหกรณ์จังหวัดสระแก้ว เป็นคณะทำงานและเลขานุการร่วม เจ้าหน้าที่กองประสานงานโครงการพระราชดำริ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ ซึ่งมีหน้าที่และอำนาจ ในการพิจารณาจัดทำแผน และกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ฯ ในส่วนของ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับผิดชอบดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ประสานความร่วมมือ กำกับ ติดตามความคืบหน้า และรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงาน พร้อมทั้งปัญหา อุปสรรคในการขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาชานูรักษ์ ให้ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบ เป็นระยะ และปฏิบัติภารกิจอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมาย (ตารางผนวกที่ 2)

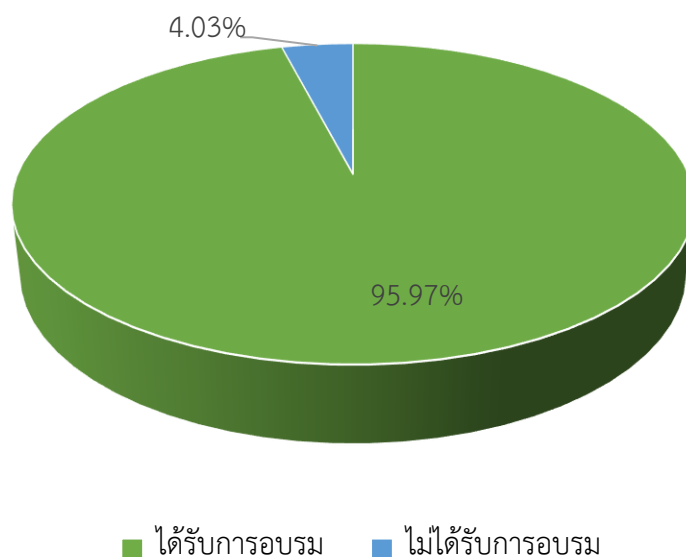
4.2.3 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์โครงการ ทางมูลนิธิพัชรสุธาชานูรักษ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการโดยตรง ผ่านสื่อต่างๆ อาทิ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยผ่านเว็บไซต์ของมูลนิธิพัชรสุธาชานูรักษ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทางโทรทัศน์ ในรายการข่าวในพระราชสำนัก ทางวิทยุ ส่วนการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ร่วมดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างเป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานในส่วนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ดำเนินการ ผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเว็บไซต์ของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการฯ อาทิ การประชุมของคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการฯ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค การรายงานผลการดำเนินงานโครงการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

4.3 ผลผลิตของโครงการ (Outputs)

4.3.1 การอบรม/การถ่ายทอดองค์ความรู้ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ในปี 2565 ดังนี้

การอบรมพัฒนาความรู้ เกษตรกร ร้อยละ 95.97 ได้รับการอบรมในสัดส่วนใกล้เคียงกันได้แก่ ด้านพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 63.70 ด้านพืช ร้อยละ 58.22 ด้านปศุสัตว์ ร้อยละ 48.63 ตามลำดับ หลักสูตรการส่งเสริมอาชีพด้านพืช อาทิ 1) จัดทำแปลงเรียนรู้ต้นแบบแปลงผสมผสาน 2) กิจกรรมส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพร 3) ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรมการเพาะเห็ดนางฟ้า และ 4) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนอาชีพเกษตรกรตามเมนูทางเลือกทดแทนการปลูกพืชอาหารช้าง เช่น การปลูกพืชสมุนไพร ตะไคร้ ชะอม เป็นต้น ด้านประมง การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์น้ำ ด้านปศุสัตว์ หลักสูตรการเลี้ยงไก่ไข่ เป็ดเทศ ด้านพัฒนาที่ดิน ส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ชีวภาพ การใช้ปุ๋ยพืชสด ปรับปรุงบำรุงดิน การทำการใช้น้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมัก พด. นอกจากนี้ ร้อยละ 4.03 ไม่ได้รับการอบรม เนื่องจาก ติดธุระในวันดังกล่าว บางส่วนไม่เข้าร่วม เนื่องจากยังมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19) (ภาพที่ 3)

ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 3 การได้รับการพัฒนาองค์ความรู้จากหน่วยงาน

4.3.2 ระดับความเข้าใจต่อความรู้ที่ได้รับจากโครงการฯ ในภาพรวมเกษตรกรร้อยละ 54.71 มีความเข้าใจระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.03 (คะแนนเต็ม 5) รองลงมาร้อยละ 24.44 เข้าใจระดับมากที่สุด ร้อยละ 20.75 เข้าใจระดับปานกลาง และร้อยละ 0.10 เข้าใจระดับน้อย (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ระดับความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรต่อการพัฒนาองค์ความรู้

รายการ	ระดับความรู้ ความเข้าใจ					ค่าคะแนน (เต็ม 5)	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
ด้านพืช	29.11	49.37	21.52	-	-	4.08	มาก
ด้านปศุสัตว์	25.76	53.03	21.21	-	-	4.05	มาก
ด้านประมง	27.27	45.46	27.27	-	-	4.00	มาก
ด้านพัฒนาที่ดิน	34.74	37.89	26.32	1.05	-	4.06	มาก
ด้านบัญชี	21.66	41.67	36.67	-	-	3.85	มาก
ด้านสหกรณ์	5.88	61.77	32.35	-	-	3.74	มาก
ด้านการปฏิรูปที่ดิน	12.82	51.28	35.90	-	-	3.77	มาก
ด้านปรัชญา ของเศรษฐกิจ	28.21	58.97	12.82	-	-	4.15	มาก
พอเพียง							
ด้านการตลาด	-	100.00	-	-	-	4.00	มาก

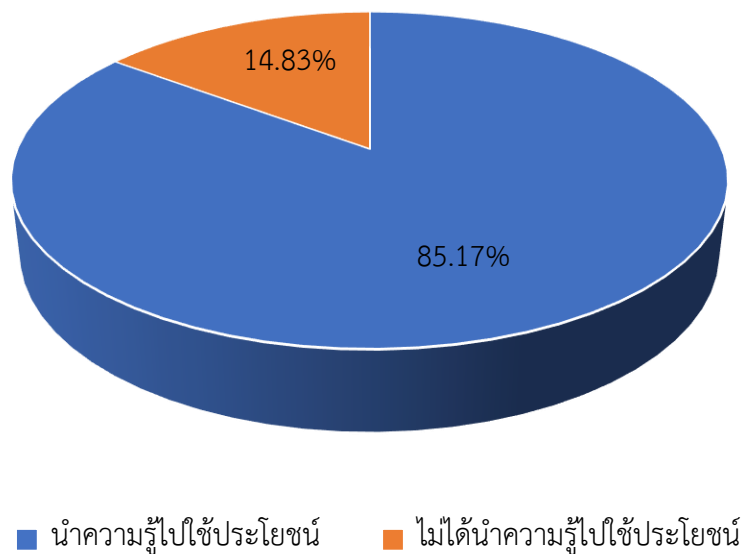
หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ระดับความรู้ ความเข้าใจ					ค่าคะแนน (เต็ม 5)	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
ด้านแหล่งน้ำ	33.33	66.67	-	-	-	4.33	มากที่สุด
อื่นๆ	50.00	35.71	14.29	-	-	4.36	มากที่สุด
เฉลี่ย	24.44	54.71	20.75	0.10	-	4.03	มาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 85.17 นำความรู้มาใช้ประโยชน์ทั้งหมด ในเรื่องการปลูกไม้ผล สมุนไพร เช่น ไซล ขมิ้นชัน ผักสวนครัว การเลี้ยงปลา ทำอาหารปลาจากธรรมชาติ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ดเทศ การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพใช้ในแปลงการเกษตร ของตนเอง ส่วนเกษตรกร ร้อยละ 14.83 ไม่ได้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่มีแรงงาน ไม่มีวัสดุดิบ ความรู้ไม่พอ และไม่มีเวลา (ภาพที่ 4)

ที่มา: จากการสำรวจ

ภาพที่ 4 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

4.3.4 ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและการนำไปใช้ประโยชน์

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรร้อยละ 32.79 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต 1) ด้านพืช สนับสนุน สมุนไพร ชะอม ตะไคร้ ขมิ้นชัน ก้อนเชื้อเห็ด เมล็ดพันธุ์ผัก 2) ด้านปศุสัตว์ สนับสนุน ไก่ไข่ เป็ดเทศ วัว กระบือ และอาหารสัตว์พร้อมอุปกรณ์ ในการเลี้ยง 3) ด้านประมง สนับสนุนพันธุ์ปลาตุ๊ก พันธุ์ปลานิล และอาหารปลา 4) ด้านพัฒนาที่ดิน สนับสนุนวัสดุ

ปรับปรุงบำรุงดิน หญ้าแฝก ปูนขาว น้ำหมักชีวภาพ กากน้ำตาล ถังหมัก และอุปกรณ์การเกษตร และ 5) ด้านบัญชี สนับสนุนสมุดบัญชี โดยเกษตรกรที่ได้รับปัจจัยการผลิตนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 88.05 และไม่ได้ใช้ประโยชน์ ร้อยละ 11.95 เนื่องจากปัจจัยการผลิตเสียหายและไม่ตรงกับความต้องการ เกษตรกรให้ความเห็นว่าปริมาณปัจจัยการผลิต และช่วงเวลาที่ได้รับมีความเหมาะสม และคุณภาพปัจจัยการผลิต มีคุณภาพดี (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการนำไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	พืช	ปศุสัตว์	ประมง	พัฒนา ที่ดิน	บัญชี	ด้านปฏิรูป ที่ดิน	อื่นๆ	ภาพรวม
1. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต								
การผลิต								
1.1 ได้รับ	52.35	42.95	32.21	54.36	28.19	2.01	17.45	32.79
1.2 ไม่ได้รับ	47.65	57.05	67.79	45.64	71.81	97.99	82.55	67.21
2. การนำไปใช้ประโยชน์								
2.1 ใช้	98.72	96.87	100.00	96.30	36.00	100.00	88.46	88.05
2.2 ไม่ได้ใช้	1.28	3.13	-	3.70	64.00	-	11.54	11.95

ที่มา: จากการสำรวจ

สำหรับความพึงพอใจของเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากโครงการ ร้อยละ 51.84 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 (คะแนนเต็ม 5) รองลงมา ร้อยละ 24.16 พึงพอใจมาก ร้อยละ 18.42 พึงพอใจปานกลาง ร้อยละ 3.75 พึงพอใจน้อย และร้อยละ 1.83 พึงพอใจน้อยที่สุด ตามลำดับ โดยเกษตรกรมีความคิดเห็นว่าทั้งคุณภาพของปัจจัยการผลิต และช่วงเวลาที่ได้รับมีความเหมาะสม แต่ยังมีเกษตรกรบางส่วน ที่เห็นว่าปริมาณของปัจจัยการผลิตด้านปศุสัตว์ เช่น ไข่ และ โค กระบือ ที่สนับสนุน ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ความพึงพอใจต่อปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุน

หน่วย : ร้อยละ

ด้าน	ระดับความพึงพอใจ					ค่าคะแนน (เต็ม 5)	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. ด้านพืช	56.42	24.36	15.38	2.56	1.28	4.44	มากที่สุด
2. ด้านปศุสัตว์	53.13	31.25	9.37	6.25	-	4.47	มากที่สุด
3. ด้านประมง	54.16	22.92	22.92	-	-	4.38	มากที่สุด
4. ด้านพัฒนาที่ดิน	61.73	20.99	13.58	3.70	-	4.57	มากที่สุด
5. ด้านบัญชี	42.86	26.19	26.19	2.38	2.38	4.07	มาก
6. ด้านปฏิรูปที่ดิน	100.00	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
7. อื่นๆ	53.85	19.22	23.08	3.85	-	4.54	มากที่สุด
เฉลี่ย	51.84	24.16	18.42	3.75	1.83	4.50	มากที่สุด

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.5 การประชาสัมพันธ์ การรับทราบข่าวการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการฯ ในภาพรวม เกษตรกรทราบข่าวการดำเนินงานของโครงการฯ จากสื่อบุคคล ร้อยละ 98.66 ซึ่งส่วนใหญ่ทราบจาก ผู้นำชุมชน ร้อยละ 78.52 และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ซึ่งไปแนะนำให้กับเกษตรกร ร้อยละ 41.61 รองลงมา ร้อยละ 37.58 ทราบจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ ทาง LINE/Facebook ร้อยละ 23.49 เสียงตามสายหมู่บ้าน ร้อยละ 14.77 โทรศัพท์ ร้อยละ 10.07 ทางวิทยุ ร้อยละ 4.03 และทางอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 1.34 ผ่านเว็บไซต์ของโครงการ ตามลำดับ (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 การทราบข่าวการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ

หน่วย : ร้อยละ

สื่อที่ใช้	ร้อยละ
1. สื่อบุคคล	98.66
1.1 ผู้นำชุมชน	78.52
1.2 เจ้าหน้าที่	41.61
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์	37.58
2.1 อินเทอร์เน็ต	1.34
2.2 วิทยุ	4.03
2.3 โทรศัพท์	10.07
2.4 เสียงตามสาย	14.77
2.5 Line/Facebook	23.49

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4 ผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes)

4.4.1 ด้านเศรษฐกิจ

1) รายได้ ค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรของเกษตรกร

เกษตรกรมีมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตรในแปลงที่เกษตรกรถือครองปีละ 220,090.01 บาทต่อครัวเรือน พบว่า เกษตรกร มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร 190,967.24 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 86.77 ของมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายได้จากผลผลิตด้านพืช โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี มีรายได้ทางการเกษตรจากไม้ผล เช่น ทุเรียน มังคุด ลองกอง ปีละ 587,818.97 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรมีผลตอบแทนจากการเก็บพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ไว้ใช้ในการผลิต ปีละ 17,479.18 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.94 ของมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตร ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ของครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง

หากพิจารณารายจังหวัด พบว่า เกษตรกรจังหวัดสระแก้ว เก็บพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เช่น โค กระบือ ไก่ไข่ ไว้ทำพันธุ์มากที่สุด ปีละ 61,740.63 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาเป็นเกษตรกรจังหวัด ฉะเชิงเทรา ปีละ 25,318.41 บาทต่อครัวเรือน และ เกษตรกรจังหวัดระยอง ปีละ 309.09 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 4.39 และ 0.90 เกษตรกรนำผลผลิตในครัวเรือนที่ผลิตเองได้มาบริโภค และ แบ่งปัน (แจก/ให้ฟรี) อาทิ ข้าว ผลไม้ พืชผักสวนครัว ไข่ไก่ ไก่ เป็ด โค และ ปลา ปีละ 9,663.14 บาทต่อครัวเรือน และปีละ 1,980.45 บาทต่อครัวเรือน

ในส่วนของค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตรปีละ 97,484.14 บาทต่อครัวเรือน จำแนกเป็นต้นทุนที่ได้มาจากการซื้อ/จ้างจากภายนอกปีละ 76,908.65 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 78.89 ของค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตร และการใช้ต้นทุนของตนเองปีละ 20,575.49 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.11

สำหรับผลตอบแทนสุทธิจากการทำเกษตรในแปลงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยปีละ 122,605.87 บาทต่อครัวเรือน โดยในช่วงปี 2565 ที่ผ่านมาเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกษตรกรประสบปัญหาเรื่องขาดแคลนแรงงานในฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต และเกษตรกรบางส่วนประสบปัญหาโรคระบาดสัตว์ ส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรเพิ่มขึ้นมากกว่าปี 2564 ประกอบกับการผลิตที่หลากหลายชนิด และมีปัจจัยการผลิตที่จัดหาจากภายนอกมีราคาเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 รายได้ ค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรของเกษตรกร

รายการ	หน่วย:บาท/ครัวเรือน/ปี						
	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย	ร้อยละ
1. มูลค่าผลผลิต	604,391.36	130,926.41	155,809.44	116,737.27	92,585.57	220,090.01	100.00
1.1 การจำหน่าย/รายได้	587,818.97	60,541.09	148,795.00	109,009.09	48,672.05	190,967.24	86.77
1.2 การบริโภค	9,737.16	7,938.44	6,720.00	6,244.09	17,676.02	9,663.14	4.39
1.3 แบ่งปัน (แจกจ่าย/ให้ฟรี)	6,835.23	706.25	266.67	1,175.00	919.09	1,980.45	0.90
1.4 เก็บไว้ทำพันธุ์	-	61,740.63	27.77	309.09	25,318.41	17,479.18	7.94
2. ค่าใช้จ่ายในการผลิต	187,360.00	79,580.06	88,769.17	78,633.18	53,078.30	97,484.14	44.29
2.1 จัดซื้อ/จ้าง จากภายนอก	173,905.57	53,782.03	65,170.56	50,087.73	41,597.39	76,908.65	78.89
2.2 ใช้ของตนเอง	13,454.43	25,798.03	23,598.61	28,545.45	11,480.91	20,575.49	21.11
3. ผลตอบแทนสุทธิ	417,031.36	51,346.35	67,040.27	38,104.09	39,507.27	122,605.87	55.71
(1 - 2)							

ที่มา: จากการสำรวจ

2) การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของเกษตรกร

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัชรสุธาชานูร์รักษ์ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพด้านการเกษตรในภาพรวม พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 38.26 มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เฉลี่ยปีละ 10,360.67 บาทต่อครัวเรือน โดยร้อยละ

94.63 เป็นรายได้ทางด้านพืช ปีละ 10,094.47 บาทต่อครัวเรือน จากการจำหน่าย ไม้ผล สมุนไพร อาทิ ขมิ้น กระชาย กระวาน พืชผัก ชะอม ตะไคร้ เห็ดนางฟ้า และจากการแปรรูป รองลงมาร้อยละ 3.36 เป็นรายได้ด้านปศุสัตว์ เช่น ไก่ไข่ และที่เหลือน้อยละ 2.01 เป็นรายได้ด้านประมง

หากพิจารณา รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพ ด้านการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดชลบุรี มากที่สุดปีละ 29,211.11 บาทต่อครัวเรือน จากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเกษตรกร การเพาะเห็ดนางฟ้า และส่งเสริมการปรับเปลี่ยนอาชีพเกษตรกร ตามเมนูอาชีพทางเลือก ทดแทนการปลูกพืชอาหารช้าง โดยการปลูกพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ปลูกชะอมเพื่อเป็นพืชแนวกันชน การเลี้ยงไก่ไข่ ฟังโพรง และเลี้ยงปลา เป็นต้น รองลงมาเป็นเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา มีรายได้เพิ่มขึ้น ปีละ 14,322.73 บาทต่อครัวเรือน จากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามเมนูทางเลือก เช่น การเลี้ยงโคเนื้อ การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงหนูพุก การเลี้ยงปลากินพืชและกบ การปลูกหญ้าแฝก การเลี้ยงไก่เขาหินซ้อนและเปิดปากน้ำ เป็นต้น (ตารางที่ 16)

3) การลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตมาบริโภค

การลดรายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 73.83 สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้จากการบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้เอง ทำให้ครัวเรือนมีรายจ่ายลดลง เฉลี่ยปีละ 3,853.83 บาทต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรนำผลผลิตในครัวเรือน ทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ และประมง มาบริโภค อาทิ ข้าว พืชผักสวนครัว ไม้ผล มังคุด ทุเรียน สละ ลองกอง ไข่ไก่ ไก่พื้นเมือง เป็ดเทศ ปลานิล และปลาตุ๋นที่ได้รับการสนับสนุน เมื่อพิจารณาจากจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ โดยเกษตรกรจังหวัดจันทบุรีนำผลผลิตในครัวเรือนมาบริโภคมากที่สุดปีละ 6,137.73 บาทต่อครัวเรือน รองลงมา เกษตรกรจังหวัดระยอง และเกษตรกรจังหวัดชลบุรี สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตมาบริโภค ในมูลค่าที่ใกล้เคียงกันปีละ 4,040.00 บาทต่อครัวเรือน และ 3,341.11 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ (ตารางที่ 16)

4) การลดต้นทุนในการทำเกษตร

ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 48.32 สามารถลดต้นทุนในการทำเกษตร เพิ่มขึ้น เฉลี่ยปีละ 6,197.85 บาทต่อครัวเรือน โดยเก็บพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์เพื่อขยายพันธุ์ต่อ ใช้มูลสัตว์ที่ได้รับการส่งเสริมทำปุ๋ยคอก และทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง ทั้งนี้ เกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทราสามารถลดต้นทุนในการทำเกษตรปีละ 13,752.27 บาทต่อครัวเรือน โดยเก็บพันธุ์พืช ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ และใช้พันธุ์สัตว์เพื่อขยายพันธุ์ต่อ และใช้มูลสัตว์มาทำปุ๋ยหมัก เนื่องจากปุ๋ยจากมูลสัตว์จะช่วยลดการใช้สารเคมี และช่วยให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบปลอดภัย (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 ประโยชน์ที่ได้รับด้านเศรษฐกิจจากการทำกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของโครงการ

รายการ	หน่วย:บาท/ครัวเรือน/ปี					
	จันทบุรี	สระแก้ว	ชลบุรี	ระยอง	ฉะเชิงเทรา	เฉลี่ย
1. รายได้เพิ่มขึ้นจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพ	4,693.02	4,291.25	29,211.11	4,420.00	14,322.73	10,360.67
2. ลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตทางการเกษตรมาบริโภค	6,137.73	2,112.50	3,341.11	4,040.00	2,999.55	3,853.83
3. ลดต้นทุนในการทำเกษตร	3,572.27	4,046.88	1,311.11	736.36	13,752.27	6,197.85

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.2 ด้านสังคม

เกษตรกร ร้อยละ 56.98 มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีผลสืบเนื่องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายในครัวเรือน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรร้อยละ 59.30 มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการรวมกลุ่ม ปลูกสมุนไพร พืชผัก การซื้อขายผลผลิต และแปรรูปผลผลิต เช่น ขนุน ก๋วย น้ำพริก ยาดมสมุนไพร เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้เสริม (ตารางที่ 17) ทั้งนี้จากการรวมกลุ่มของเกษตรกร ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรในกลุ่มด้วยกัน และสร้างเครือข่ายไปยังเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ เป็นการสร้างกลุ่มลูกค้าใหม่ และช่วยการส่งเสริมการขายของกลุ่มได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังมีความปลอดภัยในชุมชน ร้อยละ 19.77

ตารางที่ 17 ประโยชน์ที่ได้รับด้านสังคม

รายการ	ร้อยละ
1. คุณภาพชีวิตดีขึ้น	56.98
2. เกิดการรวมกลุ่ม	59.30
2.1 กลุ่มซื้อ-ขาย ผลผลิต	37.25
2.2 กลุ่มกิจกรรม	62.75
3. มีความปลอดภัยในชุมชน	19.77

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3 ด้านการตลาด การกระจายของผลผลิตในแปลงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรนำผลผลิตทางการเกษตรภายในแปลงไปจำหน่าย ร้อยละ 83.89 รองลงมา นำผลผลิตบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 77.85 เก็บไว้ทำพันธุ์ ร้อยละ 39.60 แจกให้ผู้อื่น ร้อยละ 44.30 ตามลำดับ สำหรับช่องทางในการจำหน่ายสินค้า เกษตรกรส่วนใหญ่ นำผลผลิตไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นและชุมชน ร้อยละ 61.60 นอกจากนี้ ยังมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตที่แปลงของเกษตรกร ร้อยละ 38.40 (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 การกระจายของผลผลิตทางการเกษตรของครัวเรือน

รายการ	ร้อยละ
1. บริโภคในครัวเรือน	77.85
2. แจกให้ผู้อื่น	44.30
3. เก็บไว้ทำพันธุ์	39.60
4. จำหน่าย	83.89
- ตลาดท้องถิ่น/ชุมชน	61.60
- พ่อค้ามารับซื้อที่แปลง	38.40

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในแปลงเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพบว่า เกษตรกร ร้อยละ 73.83 มีการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมหลังจากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยเกษตรกร ร้อยละ 89.09 พบว่า ดินชุ่มชื้น ร่วนซุย และมีคุณภาพดี ร้อยละ 63.00 ในแปลงทำการเกษตร มีปริมาณไส้เดือนเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรทำเกษตรแบบปลอดถัย ลดการใช้สารเคมีในการเกษตร ผลิตปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สารชีวภัณฑ์ป้องกันกำจัดศัตรูพืชใช้เอง ทำให้สภาพอากาศภายในแปลงดีขึ้น ร้อยละ 35.00 และผลจากการส่งเสริมและขยายพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติและจากการเลี้ยงในบ่อ เกษตรกร ร้อยละ 10.00 พบว่า มีปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีความหลากหลายของพันธุ์พืชเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.00 (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ประโยชน์ที่ได้รับด้านสิ่งแวดล้อม

รายการ	ร้อยละ
1. เปลี่ยนแปลง	73.83
1.1 ดินชุ่มชื้น /มีคุณภาพดี	89.09
1.2 แปลงทำการเกษตรมีปริมาณไส้เดือนเพิ่มขึ้น	63.00
1.3 ปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มขึ้น	10.00
1.4 สภาพอากาศภายในแปลงดีขึ้น	35.00
1.5 มีความหลากหลายของพันธุ์พืช	11.00
2. ไม่เปลี่ยนแปลง	26.17

หมายเหตุ: ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.5 ด้านความยั่งยืน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ การนำความรู้จากการฝึกอบรมไปเผยแพร่ขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่น ในภาพรวม เกษตรกรที่ได้รับองค์ความรู้ร้อยละ 41.61 ได้นำความรู้ไปเผยแพร่ต่อบุคคลอื่น ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 58.39 ไม่ได้นำไปเผยแพร่ เนื่องจากอบรมพร้อมๆกับเกษตรกรรายอื่น และบางส่วนอายุมาก ในส่วนของเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ 13 ราย และมีเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่นำไปปฏิบัติตามแล้ว 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.92 ของเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 การเผยแพร่ขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่น และความต่อเนื่องในการนำ ความรู้มาปฏิบัติ

รายการ	หน่วย	ภาพรวม
1. การนำความรู้ไปเผยแพร่		
1.1 ไม่เผยแพร่	ร้อยละ	58.39
1.2 เผยแพร่	ร้อยละ	41.61
- เกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่	ราย	13
- เกษตรกรที่ปฏิบัติตาม	ราย	10

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.6 ความพึงพอใจ

ในภาพรวมเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.49 (คะแนนเต็ม 5) โดยร้อยละ 61.74 พึงพอใจมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 27.25 พึงพอใจระดับมาก ร้อยละ 10.74 พึงพอใจปานกลาง และร้อยละ 0.27 พึงพอใจน้อย (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานโครงการ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					ค่าคะแนน (เต็ม 5)	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1. หลักสูตรการอบรม	56.38	30.20	12.75	0.67	-	4.40	มากที่สุด
2. วิทยากร	61.74	28.19	9.40	0.67	-	4.49	มากที่สุด
3. สถานที่จัดอบรม	64.43	24.83	10.74	-	-	4.52	มากที่สุด
4. เจ้าหน้าที่	63.76	24.83	11.41	-	-	4.52	มากที่สุด
5. การดำเนินงานโครงการ	62.42	28.18	9.40	-	-	4.49	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	61.74	27.25	10.74	0.27	-	4.49	มากที่สุด

ที่มา: จากการสำรวจ

4.5 ข้อมูลการถอดบทเรียนการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าของเกษตรและสหกรณ์จังหวัด 5 จังหวัด (จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และสระแก้ว)

4.5.1 ประเด็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่

สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่

1) ถิ่นที่อยู่ของช้างเดิมเสื่อมโทรม สภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของช้างป่า รวมทั้ง ประชากรช้างป่ามีอัตราการเพิ่มสูง ทำให้อาหารที่ไม่เพียงพอ จึงออกจากป่ามาในพื้นที่ชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อม ดังนี้

- ทางตรง คือ ช้างป่าเข้ามาเหยียบย่ำ กิน และทำลาย สร้างความเสียหายพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน เช่น กิ่งหัก ต้นล้ม เป็นต้น เนื่องจากเกษตรกรปลูกไม้ผลไม่ยืนต้น พืชไร่ และพืชผัก เช่น ลำไย ทุเรียน มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อย ปาล์มน้ำมัน กัญชง ตะไคร้ มะม่วง ขนุน เป็นต้น และเกษตรกรบางรายปลูกพืชอายุสั้นหรือปลูกปริมาณน้อย อีกทั้ง ช้างป่ายังทำร้ายคนในพื้นที่ ซึ่งมีทั้ง สูญเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ/พิการ/ทุพพลภาพ ส่งผลต่อสภาพจิตใจของชาวบ้าน ไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างปกติ เนื่องจากหวาดกลัวช้างที่เข้ามาในพื้นที่

- ทางอ้อม คือ เกษตรกรที่ปลูกยางพารา ไม่สามารถกรีดยางพาราในช่วงเวลากลางคืน - เช้ามืด ได้ เพราะเป็นเวลาที่ช้างออกหาอาหารกิน

2) คนเข้าไปปลูกป่าในพื้นที่อนุรักษ์ ป่าสงวน ฯลฯ ทำให้ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม รวมทั้งกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ส่งผลให้สภาพถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของช้างป่าลดลงเรื่อย ๆ

4.5.2 แนวทางการแก้ไขปัญหา

1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์

การพัฒนาแหล่งน้ำ และแหล่งอาหาร (โปงดิน/ทุ่งหญ้า) ให้อุดมสมบูรณ์เพียงพอ เพื่อดึงช้างป่ากลับสู่ผืนป่าใหญ่ และไม่ให้ออกมาหากินในพื้นที่ชุมชน

2) พื้นที่แนวกันชน

- การสร้างจุดพักช้างในป่าชุมชน เพื่อดึงช้างกลับสู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
 - การสร้างรั้วป้องกันในจุดเสี่ยงที่ช้างป่าจะลงมาพื้นที่ใกล้ชุมชน/หมู่บ้าน
 - การสร้างคูกั้นช้าง (แต่ยังไม่สามารถกั้นช้างป่าได้ เนื่องจากใช้งบประมาณมาก และขาดการบูรณาการทุกภาคส่วน)

- พัฒนาแหล่งน้ำ และแหล่งอาหารสำหรับช้างป่า ตามเส้นทางการเคลื่อนตัวของช้างป่า แต่ไม่ควรให้สมบูรณ์จนเกินไป เพราะจะทำให้ช้างอาศัยอยู่ถาวร

3) พื้นที่ชุมชน

- สร้างตัวอย่างความสำเร็จ (หมู่บ้านคชาบุรีรักษ์) กลไกการขยายผล และการมีส่วนร่วมของชุมชนให้คนอยู่ร่วมกับช้างป่าอย่างสมดุล

- สร้างจุดพักช้างของแต่ละตำบลให้ชัดเจน และจุดเฝ้าระวังช้างป่าประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่ชำนาญหรือชุดเฉพาะกิจที่สามารถผลักดันช้างออกจากพื้นที่ชุมชนได้

- สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการพบช้างป่า และการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมของช้าง สามารถป้องกันอันตรายจากช้างป่า เมื่อต้องเผชิญหน้าได้

- ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพกลุ่มเกษตรกร โดยปรับเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตร เช่น การปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นปลูกผักปลอดสารพิษประเภทผักปลูกไว้กินเองและส่งขาย การปลูกสมุนไพร การส่งเสริมด้านปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงโค กระบือ ฝั้ว แพะ แกะ และหนูปูก เป็นต้น การส่งเสริมอาชีพทอผ้าพื้นเมือง การตัดเย็บเสื้อผ้า กระเป๋า พวงกุญแจ และอื่นๆ เพื่อจำหน่ายในชุมชน สร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า รวมทั้ง การบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจในการประกอบอาชีพของกลุ่มเกษตรกร

- การเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า

4.5.3 ถอดบทเรียนกระบวนการทำงาน และผลลัพธ์โครงการ (ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องไม่เฉพาะด้านการเกษตรทั้งที่ประสบความสำเร็จ/ล้มเหลว)

1) ด้านความสำเร็จ

- เกษตรกรมีความเข้าใจในสาเหตุการบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชน และสามารถเข้าใจพฤติกรรมช้างป่า ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงเหตุการณ์เผชิญหน้าได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเกษตรกร

- เกษตรกรที่สมัครใจปรับเปลี่ยนอาชีพ ในลักษณะที่เป็นอาชีพเสริม ปลูกพืชแบบผสมผสาน เลือกลงปลูกพืชที่ไม่ใช่พืชอาหารช้าง และเป็นพืชที่มีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ สามารถเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย

2) ด้านความล้มเหลว

- เกษตรกรไม่ดำเนินกิจกรรมการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง และการอบรมเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิมที่เคยผ่านการอบรมแล้ว

- สภาพความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย เกษตรกรมีที่ดินทำกินที่ออกเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. น้อยราย และเนื้อที่ของเอกสารสิทธิ์มีไม่มาก

- งบประมาณในการดำเนินงานโครงการของหน่วยงานในพื้นที่มีค่อนข้างจำกัด ทำให้การพัฒนาด้านอาชีพทางเลือก การให้ความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และไม่สามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาได้

- เกษตรกรขาดความพร้อมในการรวมกลุ่ม และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้เพื่อการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก (บริโศกภายในครัวเรือน แต่ไม่มีการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ครัวเรือน)

- การส่งเสริมการปลูกสมุนไพรมันห่มบ้านคชานุรักษ์ ซึ่งในขณะนั้นได้มีการปลูกขมิ้นชันแต่ก็ยังไม่เป็นรูปธรรม เนื่องจากช่วงที่เริ่มปลูกขมิ้นชัน สภาพแวดล้อมในพื้นที่เกิดฝนทิ้งช่วง ทำให้มีการแห้งเหี่ยวและเสียหาย อีกทั้งผลผลิตที่ออกมานั้นขายได้ยาก เพราะตลาดและจุดที่รับซื้อสมุนไพรมันห่มบ้านคชานุรักษ์ในพื้นที่ที่จะรับแต่ผลผลิตเกษตรอินทรีย์เท่านั้น ซึ่งบริเวณพื้นที่แปลงปลูกสมุนไพรมันห่มบ้านคชานุรักษ์นั้นล้อมรอบไปด้วยสวนลำไย ซึ่งสวนลำไยได้มีการใช้สารเคมีทำให้สมุนไพรมันห่มบ้านคชานุรักษ์ที่ปลูกไม่สามารถขายให้กับตลาดสมุนไพรมันห่มบ้านคชานุรักษ์ได้

4.5.4 แนวทางการแก้ไขปัญหา/ปรับปรุงกระบวนการทำงาน และข้อเสนอแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

1) เกษตรกร

- สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร และสามารถต่อยอดได้

- ควรหาผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง และสามารถเป็นผู้นำด้านการเกษตรให้ยั่งยืนได้

- ควรคัดเลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจอย่างแท้จริง และเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบโดยตรง มีความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งปรับหลักสูตรการฝึกอบรม และการส่งเสริมอาชีพด้วยองค์ความรู้/นวัตกรรมใหม่ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และต่อยอดพัฒนาสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบที่มีในพื้นที่ที่สามารถทำการตลาด เพิ่มมูลค่า และยืดอายุการเก็บได้ยาวนานขึ้น

- เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และบางคนเขียนหนังสือไม่ค่อยได้ สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ (คนหนุ่มคนสาว) ต้องออกไปทำงานรับจ้างข้างนอก ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการทำเกษตรกรรม การจดบันทึกบัญชี และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อยมาก

- ควรส่งเสริมการปลูกพืชที่ข้างป่าไม่ชอบ/ปลูกพืชที่ไม่ใช่พืชอาหารช้าง โดยมีการกำหนดราคา การรับซื้อ และมีตลาดรองรับผลผลิต ทั้งด้านพืช ด้านประมง และด้านปศุสัตว์ ให้เกษตรกรอย่างชัดเจน เพื่อจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ

2) หน่วยงานภาครัฐ

- การสร้างคูกันช้าง เป็นโครงการที่เห็นผล แต่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการค่อนข้างสูง จึงควรร่วมกันจัดสรรงบประมาณของแต่ละกระทรวง (คล้ายการระดมทุน) โดยควรสำรวจและออกแบบเส้นทางคูกันช้างแบบใหม่ พร้อมติดตั้งรั้วไฟฟ้า เพื่อป้องกันผลกระทบจากการเดินออกนอกเส้นทางของช้างป่ามาทำลายพืชผลทางการเกษตร โดยเริ่มตั้งแต่ฐานอนุรักษ์เขาใหญ่ ถึงหมู่บ้านคชานุรักษ์ ในเขตพื้นที่อำเภอปอทอง เพื่อความคล่องตัวในการตรวจการณ์ของเจ้าหน้าที่

- หน่วยงานในส่วนกลางควรบูรณาการการกำหนดแผนงานและงบประมาณที่ชัดเจน ในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา ร่วมกับทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานระดับพื้นที่สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกัน

- หน่วยงานในจังหวัดควรเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาช้างป่า โดยทุกภาคส่วนต้องบูรณาการให้ความช่วยเหลือกับประชาชนในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง การดำเนินกิจกรรมควรมุ่งเน้นการทำงานที่สอดคล้องกันของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการบูรณาการแผนงาน/โครงการฯ ไม่แยกเป็นแผนงาน/โครงการของแต่ละกระทรวงฯ

- ควรกำหนดปฏิทินการจัดทำแผนงาน งบประมาณประจำปี แนวทางการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า การเปิดรับข้อเสนอโครงการพัฒนาหรือโครงการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการหรือศักยภาพของเกษตรกร ซึ่งไม่ใช่แผนงาน/โครงการที่หน่วยงานมีอยู่ และแก้ไขปัญหาที่ต้นทางในเรื่องช้างป่าเคลื่อนตัวออกนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 5 จังหวัด มากกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนอาชีพ และหน่วยงานที่รับผิดชอบกำหนดแนวทางการควบคุม หรือวิธีการป้องกันการเพิ่มประชากรช้างป่า

- การส่งเสริมอาชีพด้านปศุสัตว์เป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เนื่องจากได้รับผลกระทบต่อการสร้างความเสียหายของช้างป่าน้อยที่สุด ซึ่งมีโอกาสปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าเศรษฐกิจหลักในพื้นที่โครงการฯ ได้อย่างเหมาะสม

- ควรมีการจัดเก็บข้อมูลการบุกรุกของช้างป่าในพื้นที่ชุมชน เพื่อประกอบในการจัดทำแผนงาน/โครงการในอนาคต

4.5.5 การกำหนดทิศทาง/แนวทาง/นโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการขับเคลื่อนโครงการฯ ในระยะต่อไป

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรทำความร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการพลิกฟื้นผืนป่าให้มีชีวิต โดยปลูกพืชที่เป็นอาหารช้าง รวมทั้งโปงดินในพื้นที่อนุรักษ์และแนวกันช้าง พิจารณาส่งแหล่งอาหารและโปงเทียมในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ บริเวณเขากำแพง จังหวัดชลบุรี เพราะเป็นจุดรวมเส้นทางที่ช้างป่าอาศัยทั้ง 4 จังหวัด และเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกันของจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดจันทบุรี ซึ่งจะช่วยลดการออกนอกพื้นที่ของช้างได้

- พิจารณามอบหมายให้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรรายงานการประเมินผลโครงการอย่างครอบคลุมทุกด้าน เพื่อใช้กำหนดแนวทางในระยะต่อไป

- ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยพืชที่ช่วยลดการเจริญพันธุ์ของช้าง

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

โครงการพัชรสุธาชาวนุรักษ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลการดำเนินงานด้านการเกษตร ตามแผนแม่บทสร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่าภายใต้โครงการพัชรสุธาชาวนุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างของประชากรกลุ่มเป้าหมาย 5 จังหวัด จำนวนตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 180 ตัวอย่าง ประกอบด้วยเกษตรกรตัวอย่าง 140 ราย และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 40 ราย โดยใช้แนวคิดการประเมินผลเชิงตรรกะ (Logic Model) เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นที่ต้องการติดตาม 4 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) สรุปผลการติดตาม ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs)

1) กิจกรรมที่ดำเนินงานตามแผน

- 1.1) เบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 3,621,440 บาท ครบตามเป้าหมาย
- 1.2) การส่งเสริมพัฒนาอาชีพด้านปศุสัตว์ให้แก่เกษตรกรแล้ว 50 ราย ครบตามเป้าหมาย
- 1.3) การอบรมถ่ายทอดความรู้ ดำเนินการอบรมเกษตรกร 832 ราย ร้อยละ 98.46 ของเป้าหมาย 845 ราย
- 1.4) แนะนำส่งเสริมการดำเนินกิจการของสหกรณ์ 8 แห่ง 160 ราย ครบตามเป้าหมาย
- 1.5) จัดทำแปลงสาธิต/แปลงเรียนรู้ โดยดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้ 900 ไร่ ครบตามเป้าหมาย
- 1.6) สนับสนุนปัจจัยการผลิต ครบตามเป้าหมาย
- 1.7) กำกับ/แนะนำการทำบัญชี ให้แก่เกษตรกร 199 ราย ร้อยละ 73.16 ของเป้าหมาย 272 ราย

2) องค์กรความรู้ที่ถ่ายทอด

- 2.1) ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้ ด้านพืช เป็นหลักสูตรเมนูทางเลือก เช่น สนับสนุนก้อนเชื้อเห็ด แก่เกษตรกรต้นแบบ และสนับสนุนปลูกพืชสมุนไพร
- 2.2) การลดรายจ่าย โดยดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ อาทิ การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงปลา และการเลี้ยงสัตว์ปีก โดยเน้นเพื่อผลิตไว้บริโภคในครัวเรือน

3) ปัจจัยการผลิต

ในภาพรวมเกษตรกรได้รับปัจจัยการผลิต ด้านพืช เช่น พันธุ์พืช ก้อนเชื้อเห็ด สมุนไพร ด้านปศุสัตว์ สนับสนุนพันธุ์สัตว์ เช่น ไก่ไข่ โคเนื้อ อาหารสัตว์ และด้านประมง เช่น สนับสนุนพันธุ์กบ พันธุ์ปลา อาหารปลา ด้านพัฒนาที่ดิน เช่น สนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดเพื่อปรับปรุงดิน (เมล็ดปอเทือง) หญ้าแฝก สนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ขนาด 1,260 ลูกบาศก์เมตร ด้านอื่น ๆ ด้านแหล่งน้ำ เช่น ขุดสระกักเก็บน้ำสาธารณะ สนับสนุนปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารจากปลา เป็นต้น

5.1.2 กิจกรรม (Activities)

1) การบูรณาการของหน่วยงาน มีหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมดำเนินโครงการ จำนวน 13 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมชลประทาน กรมการข้าว กรมหม่อนไหม และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

* หมายเหตุ กรมชลประทาน ดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำบ้านเขาใหญ่ จังหวัดชลบุรี

2) คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน ดังนี้ คำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ 311/2566 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เรื่อง คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานคณะทำงาน

3) การประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่างๆ อาทิ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยผ่านเว็บไซต์ของมูลนิธิพัชรสุธาคชานุรักษ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทางโทรทัศน์ ในรายการข่าวในพระราชสำนัก ทางวิทยุ การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานในส่วนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ดำเนินการ ผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเว็บไซต์ของหน่วยงาน นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการฯ

5.1.3 ผลผลิตของโครงการ (Outputs)

1) การอบรม/การถ่ายทอดองค์ความรู้ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ จากหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ในปี 2565 ดังนี้ การอบรมพัฒนาความรู้เกษตรกร ร้อยละ 95.97 ได้รับการอบรมในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ได้แก่ ด้านพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 63.70 ด้านพืช ร้อยละ 58.22 ด้านปศุสัตว์ ร้อยละ 48.63 และร้อยละ 4.03 ไม่ได้รับการอบรม ตามลำดับ

2) ระดับความเข้าใจต่อความรู้ที่ได้รับจากโครงการฯ ในภาพรวมเกษตรกรร้อยละ 54.71 มีความเข้าใจระดับมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.03 (คะแนนเต็ม 5) รองลงมาร้อยละ 24.44 เข้าใจระดับมากที่สุด ร้อยละ 20.75 เข้าใจระดับปานกลาง และร้อยละ 0.10 เข้าใจระดับน้อย

3) การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 85.17 นำความรู้มาใช้ประโยชน์ทั้งหมด ส่วนเกษตรกร ร้อยละ 14.83 ไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

4) ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและการนำไปใช้ประโยชน์

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรร้อยละ 32.79 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 88.05 และไม่ได้ใช้ประโยชน์ ร้อยละ 11.95

สำหรับความพึงพอใจของเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากโครงการ ร้อยละ 51.84 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 (คะแนนเต็ม 5) รองลงมา ร้อยละ 24.16 พึงพอใจมาก ร้อยละ 18.42 พึงพอใจปานกลาง ร้อยละ 3.75 พึงพอใจน้อย และร้อยละ 1.83 พึงพอใจน้อยที่สุด ตามลำดับ

5) การประชาสัมพันธ์ การรับทราบข่าวการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการฯ ในภาพรวม เกษตรกรทราบข่าวการดำเนินงานของโครงการฯ จากสื่อบุคคล ร้อยละ 98.66 ซึ่งส่วนใหญ่ทราบจาก ผู้นำชุมชน ร้อยละ 78.52 และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ซึ่งไปแนะนำให้กับเกษตรกร ร้อยละ 41.61 รองลงมา ร้อยละ 37.58 ทราบจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ ทาง LINE/Facebook ร้อยละ 23.49 เสียงตามสายหมู่บ้าน ร้อยละ 14.77 โทรทัศน์ ร้อยละ 10.07 ทางวิทยุ ร้อยละ 4.03 และทางอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 1.34 ผ่านเว็บไซต์ของโครงการ

5.1.4 ผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes)

1) ด้านเศรษฐกิจ

1.1) รายได้ ค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนสุทธิทางการเกษตรของเกษตรกร

เกษตรกรมีมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตรในแปลงที่เกษตรกรถือครองปีละ 220,090.01 บาทต่อครัวเรือน พบว่า เกษตรกร มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร 190,967.24 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 86.77 ของมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตร เกษตรกรมีผลตอบแทนจากการเก็บพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ไว้ใช้ในการผลิต ปีละ 17,479.18 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.94 ของมูลค่าผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตร

ในส่วนของค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตรปีละ 97,484.14 บาทต่อครัวเรือน จำแนกเป็นต้นทุนที่ได้มาจากการซื้อ/จ้างจากภายนอกปีละ 76,908.65 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 78.89 ของค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตร และการใช้ต้นทุนของตนเองปีละ 20,575.49 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.11

สำหรับผลตอบแทนสุทธิจากการทำเกษตรในแปลงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยปีละ 122,605.87 บาทต่อครัวเรือน

1.2) การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของเกษตรกร

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพืชสุทธาชาพันธุ์ มี การปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพด้านการเกษตรในภาพรวม พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 38.26 มีการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เฉลี่ยปีละ 10,360.67 บาทต่อครัวเรือน

1.3) การลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการนำผลผลิตมาบริโภค

การลดรายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 73.83 สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้จากการบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้เอง ทำให้ครัวเรือนมีรายจ่ายลดลง เฉลี่ยปีละ 3,853.83 บาทต่อครัวเรือน

1.4) การลดต้นทุนในการทำเกษตร

ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 48.32 สามารถลดต้นทุนในการทำเกษตร เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 6,197.85 บาทต่อครัวเรือน โดยเก็บพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์เพื่อขยายพันธุ์ต่อ ใช้มูลสัตว์ที่ได้รับ การส่งเสริมทำปุ๋ยคอก และทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง

2) ด้านสังคม

เกษตรกร ร้อยละ 56.98 มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีผลสืบเนื่องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายในครัวเรือน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรร้อยละ 59.30 มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม อีกทั้งยังมีความปลอดภัยในชุมชน ร้อยละ 19.77

3) ด้านการตลาด

การกระจายของผลผลิตในแปลงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรนำผลผลิตทางการเกษตรภายในแปลงไปจำหน่าย ร้อยละ 83.89 รองลงมา นำผลผลิตบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 77.85 เก็บไว้ทำพันธุ์ ร้อยละ 39.60 แจกให้ผู้อื่น ร้อยละ 44.30 ตามลำดับ สำหรับช่องทางในการจำหน่ายสินค้า เกษตรกรส่วนใหญ่ นำผลผลิตไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นและชุมชน ร้อยละ 61.60 นอกจากนี้ ยังมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตที่แปลงของเกษตรกร ร้อยละ 38.40

4) ด้านสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในแปลงเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 73.83 มีการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมหลังจากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยเกษตรกร ร้อยละ 89.09 พบว่า ดินชุ่มชื้น ร่วนซุย และมีคุณภาพดี ร้อยละ 63.00 ในแปลงทำการเกษตร มีปริมาณไส้เดือนเพิ่มขึ้น มีสภาพอากาศภายในแปลงดีขึ้น ร้อยละ 35.00 และผลจากการส่งเสริมและขยายพันธุ์สัตว์น้ำทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติและจากการเลี้ยงในบ่อ เกษตรกร ร้อยละ 10.00 พบว่า มีปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีความหลากหลายของพันธุ์พืชเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.00

5) ด้านความยั่งยืน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ การนำความรู้จากการฝึกอบรมไปเผยแพร่ขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่น ในภาพรวมเกษตรกรที่ได้รับองค์ความรู้ร้อยละ 41.61 ได้นำความรู้ไปเผยแพร่ต่อบุคคลอื่น ส่วนที่เหลือ

ร้อยละ 58.39 ไม่ได้นำไปเผยแพร่ เนื่องจากอบรมพร้อมๆกับเกษตรกรรายอื่น และบางส่วนอายุมาก ในส่วน
ของเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่ 13 ราย และมีเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่นำไปปฏิบัติตามแล้ว 10 ราย
คิดเป็นร้อยละ 76.92 ของเกษตรกรที่ได้รับการเผยแพร่

6) ความพึงพอใจ

ในภาพรวมเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนน
เฉลี่ย 4.49 (คะแนนเต็ม 5) โดยร้อยละ 61.74 พึงพอใจมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 27.25 พึงพอใจระดับมาก
ร้อยละ 10.74 พึงพอใจปานกลาง และร้อยละ 0.27 พึงพอใจน้อย

5.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากการติดตามและการถอดบทเรียนการดำเนินงาน

5.2.1 ด้านเกษตรกร

1) เกษตรกรยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนอาชีพได้ เกษตรกรทำในลักษณะที่เป็นอาชีพเสริม
กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรบูรณาการ
ส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสาน หลีกเลี้ยงการปลูกพืชอาหารช้าง และส่งเสริมพืชที่สร้างมูลค่า
ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสนับสนุนการปรับเปลี่ยนอาชีพ การพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยอบรมให้ความรู้
ตามอาชีพที่เลือก ทั้งด้านการผลิตพืช สัตว์ ประมง และการแปรรูป เพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย
เพื่อสร้างรายได้ โดยมีการกำหนดราคา การรับซื้อ และมีตลาดรองรับผลผลิตให้เกษตรกรอย่างชัดเจน
เพื่อจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ

2) เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ และเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่เคย
ผ่านการอบรมแล้ว สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรทบทวนหลักเกณฑ์เงื่อนไขการคัดเลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับ
การอบรมให้มีความยืดหยุ่น และมีความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม

3) ปรับหลักสูตรการฝึกอบรม โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการส่งเสริมอาชีพให้
เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

4) พบปัญหาช้างมาทำลายพืชผลการเกษตร ผลผลิตของเกษตรกรได้รับความเสียหาย
เกษตรกรขาดปัจจัยในการปรับปรุงบำรุงดิน และแหล่งน้ำทำการเกษตรเนื่องจากอยู่นอกเขตชลประทาน
กรมพัฒนาที่ดิน ควรสนับสนุนปัจจัยในการบำรุงดิน และแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเพิ่มเติม

5) เกษตรกรนำความรู้ด้านบัญชีไปใช้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ และเขียนหนังสือ
ไม่ได้ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ควรเข้าไปส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านครูบัญชีอาสาในพื้นที่
และติดตามเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

5.2.2 ด้านงบประมาณ

1) งบประมาณในการดำเนินงานโครงการของหน่วยงานในพื้นที่มีค่อนข้างจำกัด ทำให้
การพัฒนาด้านอาชีพทางเลือก การให้ความรู้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การส่งเสริมการแปรรูป
ผลิตภัณฑ์ การเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และไม่

สามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาคือ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกองประสานงานโครงการพระราชดำริ ควรบูรณาการการกำหนดแผนงานและงบประมาณที่ชัดเจนในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา ร่วมกับทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานระดับพื้นที่สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกัน

5.2.3 หน่วยงานภาครัฐ

1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรทำความร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการพลิกฟื้นผืนป่าให้มีชีวิต โดยปลูกพืชที่เป็นอาหารช้าง รวมทั้งโปงดินในพื้นที่อนุรักษ์และแนวกันช้าง พิจารณาส่งแหล่งอาหารและโปงเทียมในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ บริเวณเขากำแพงจังหวัดชลบุรี เนื่องจากเป็นจุดรวมเส้นทางที่ช้างป่าอาศัยทั้ง 4 จังหวัด และเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกันของจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดจันทบุรี ซึ่งจะช่วยลดการออกนอกพื้นที่ของช้างได้

2) มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดระบบจัดการปัญหาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้าง ที่สามารถขยายผลความสำเร็จอย่างต่อเนื่องได้

3) หน่วยงานในจังหวัดควรเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาช้างป่า โดยทุกภาคส่วนต้องบูรณาการให้ความช่วยเหลือกับประชาชนในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง การดำเนินกิจกรรมควรมุ่งเน้นการทำงานที่สอดคล้องกันของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการบูรณาการแผนงาน/โครงการฯ ไม่แยกเป็นแผนงาน/โครงการของแต่ละกระทรวงฯ

4) ควรกำหนดปฏิทินการจัดทำแผนงาน งบประมาณประจำปี แนวทางการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า การเปิดรับข้อเสนอโครงการพัฒนาหรือโครงการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการหรือศักยภาพของเกษตรกร ซึ่งไม่ใช่แผนงาน/โครงการที่หน่วยงานมีอยู่ และแก้ไขปัญหาที่ต้นทางในเรื่องช้างป่าเคลื่อนตัวออกนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 5 จังหวัด มากกว่าการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนอาชีพ และหน่วยงานที่รับผิดชอบกำหนดแนวทางการควบคุม หรือวิธีการป้องกันการเพิ่มประชากรช้างป่า

บรรณานุกรม

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2565 - 2566 ตามแผนแม่บท
สร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดจันทบุรี.

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2565 - 2566 ตามแผนแม่บท
สร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดฉะเชิงเทรา.

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2565 - 2566 ตามแผนแม่บท
สร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดชลบุรี.

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2565 - 2566 ตามแผนแม่บทสร้าง
ความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดระยอง.

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านการเกษตร ประจำปีงบประมาณ 2565 - 2566 ตามแผนแม่บท
สร้างความสมดุลระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดสระแก้ว.

สรุปข้อมูลการถอดบทเรียนการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ภายใต้โครงการ
พัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เอกสารประกอบการประชุม.การบูรณาการดำเนินงานโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ พ.ศ. 2564.
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนชลบุรี.จังหวัดชลบุรี ปี 2566.

เอกสารประกอบการประชุม.แผนปฏิบัติการโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ปี 2566 - 2570.
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนชลบุรี.จังหวัดชลบุรี.

Rensis Likert. (1932). *A Technique for the Measurement of Attitudes*. Archives of Psychology.
Columbia University.

Scriven, M. (1967). *The methodology of evaluation*. In R. W. Tyler, R. M. Gagne, and M.

Scriven (Eds), *Perspectives of curriculum evaluation*, Volume I (pp. 39 - 83). Chicago,
IL: Rand McNally.

W.K. Kellogg Foundation. (2004). *Logic model development guide*. W.K. Kellogg Foundation
Michigan.

ภาคผนวกที่ 1
ประกาศราชกิจจานุเบกษา

ประกาศ

แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด ในภาคตะวันออก

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า

โดยที่ช้างเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมี การอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจากปัญหาช้างป่าบุกรุก หากินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุระหว่างคนและช้างป่า

ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมรับโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด ในภาคตะวันออก ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง คณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด ในภาคตะวันออก เพื่อดำเนินการในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

องค์ประธานที่ปรึกษา

๑. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

องค์ประธานกรรมการ

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร
มหาวัชรราชธิดา

คณะกรรมการ

๑. พลเอก ไพบูลย์ คุ้มฉายา	รองประธานกรรมการ
๒. พลเอก เฉลิมชัย สิทธิสาท	รองประธานกรรมการ
๓. พลอากาศเอก สถิตย์พงษ์ สุขวิมล	รองประธานกรรมการ
๔. พันโท สมชาย กาญจนมณี	กรรมการ
๕. พลอากาศโท ภักดี แสง-ชูโต	กรรมการ
๖. พลอากาศเอก อำนาจ จีระมณีมัย	กรรมการ
๗. พลอากาศตรี ธีระ เชียงทอง	กรรมการ
๘. พลอากาศโท สมคิด สุขบาง	กรรมการ
๙. ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑๐. แม่ทัพภาคที่ ๑	กรรมการ
๑๑. ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑๗	กรรมการ
๑๒. ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑๓. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑๔. ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑๕. ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑๖. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑๗. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑๘. ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑๙. อธิบดีกรมปศุสัตว์	กรรมการ
๒๐. อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
๒๑. อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๒๒. อธิบดีกรมทางหลวงชนบท	กรรมการ
๒๓. ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี	กรรมการ
๒๔. นางรอยบุญ รัศมีเทศ	กรรมการ

๒๕. นายรอยล จิตรดอน	กรรมการ
๒๖. พลอากาศตรี จักรพงษ์ หอมไกรลาศ	กรรมการ
๒๗. ท่านผู้หญิงระภา นาควัชชา	กรรมการ
๒๘. ท่านผู้หญิงจำลอง แวพพานิช	กรรมการ
๒๙. นายไพศาล ล้อมทอง	กรรมการ
๓๐. นาวาอากาศเอก พงษ์ศักดิ์ นนท์ศิริ	กรรมการ
๓๑. พันตรี ชัยพัชร ชัยรัตนศักดิ์	กรรมการ
๓๒. นายพิธาน เขี่ยมไต้	กรรมการ
๓๓. คุณจันทน์ ธนรักษ์	กรรมการและเลขานุการ
๓๔. นายอินทร์จันทร์ บุราพันธ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ภาคผนวกที่ 2
คำสั่ง

คำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ที่ ม ๑๑ /๒๕๖๖

เรื่อง คณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตามคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ ๒๖๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไปแล้ว นั้น

เพื่อให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม และมีการบูรณาการดำเนินงานร่วมกับทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงยกเลิคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ ๒๖๗/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕ และแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ขึ้นใหม่ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

องค์ประกอบ

๑. รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ที่ได้รับมอบหมาย	ประธานคณะทำงาน
๒. ผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เขตตรวจราชการ ที่ ๘ และ ๙	รองประธานคณะทำงาน
๓. ผู้ช่วยปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมาย
ให้กำกับดูแลกองประสานงานโครงการพระราชดำริ	คณะทำงาน
๔. ผู้แทนกรมการข้าว	คณะทำงาน
✓๕. ผู้แทนกรมชลประทาน	คณะทำงาน
✓๖. ผู้แทนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์	คณะทำงาน
✓๗. ผู้แทนกรมประมง	คณะทำงาน
✓๘. ผู้แทนกรมปศุสัตว์	คณะทำงาน
✓๙. ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน	คณะทำงาน
✓๑๐. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร	คณะทำงาน
✓๑๑. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	คณะทำงาน
✓๑๒. ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์	คณะทำงาน
✓๑๓. ผู้แทนกรมหม่อนไหม	คณะทำงาน
✓๑๔. ผู้แทนสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	คณะทำงาน
✓๑๕. ผู้แทนสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร	คณะทำงาน
๑๖. ผู้แทนการยางแห่งประเทศไทย	คณะทำงาน

๑๗. ผู้อำนวยการ...

๑๗. ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพระราชดำริ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	คณะทำงาน และเลขานุการ
๑๘. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี	คณะทำงาน และเลขานุการร่วม
๑๙. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา	คณะทำงาน และเลขานุการร่วม
๒๐. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดชลบุรี	คณะทำงาน และเลขานุการร่วม
๒๑. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดระยอง	คณะทำงาน และเลขานุการร่วม
๒๒. เกษตรและสหกรณ์จังหวัดสระแก้ว	คณะทำงาน และเลขานุการร่วม
๒๓. เจ้าหน้าที่กองประสานงานโครงการพระราชดำริ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อำนาจหน้าที่	คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขานุการ

๑. พิจารณาจัดทำแผน และกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการพืชสุทธาคนูรักษ์
ในส่วนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับผิดชอบดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

๒. ประสานความร่วมมือ กำกับ ติดตามความคืบหน้า และรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงาน
พร้อมทั้ง ปัญหา อุปสรรคในการขับเคลื่อนโครงการพืชสุทธาคนูรักษ์ ให้ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบ
เป็นระยะ

๓. ปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายประยูร อินสกุล)

ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
โทรศัพท์ / โทรสาร 0 2579 8267
www3.oae.go.th/rdpcc